

Varhaiskasvatussuunnitelma

2022

Sallan kunta

MÄÄRÄYS velvoittavana noudatettava

18.2.2022

OPH-700-2022

Varhaiskasvatuksen järjestäjät

Voimassaoloaika toistaiseksi 1.3.2022 alkaen

Säännökset, joihin toimivalta määräyksen antamiseen perustuu: Varhaiskasvatuslaki (540/2018) 21 §

Kumoaa määräyksen nro OPH-2791-2018 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022

Opetushallitus on tänään päättänyt Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista 2022 liitteen mukaisesti.

Päätös edellyttää kunnalta, kuntayhtymältä tai yksityiseltä palveluntuottajalta paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista. Kunnan, kuntayhtymän tai yksityisen palveluntuottajan tulee laatia varhaiskasvatussuunnitelma noudattaen, mitä näissä perusteissa on määrätty.

Varhaiskasvatussuunnitelma tulee ottaa käyttöön elokuussa 2022. Uusien perusteiden mukaan laadittujen paikallisten suunnitelmien käyttöönottoon saakka noudatetaan nykyisten perusteiden mukaan laadittuja suunnitelmia.

Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja ei voi jättää noudattamatta tätä määräystä tai poiketa siitä.

Sallan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma hyväksytty Sallan kunnan hyvinvointipalvelulautakunnassa 28.7.2022.

Sallan Kinttalanharjun varhaiskasvatuskeskuksen maskottien suunnittelu ja toteutus: Katja Roininen 2021, varhaiskasvatuksen projektikoordinaattori

Kansikuva: taustan valokuva Sallatunturista: Katja Roininen, **valokuvan animointi** ja maskottien yhdistely kuvaan: Anastasiya Kasyanenko, varhaiskasvatuksen opettaja

Sisällys

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	4
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	4
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	5
1.3 Lapsen ja ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma	8
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	11
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	11
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	14
Vuorohoidon linjaukset	15
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	16
2.4 Arvoperusta	18
2.5 Oppimiskäsitys	22
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	23
Meijän pedagogiikan positiivinen ja vahvuusperustainen varhaiskasvatus	25
2.7 Laaja-alainen osaaminen	26
Ajattelu ja oppiminen	27
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	27
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	27
Monilukutaito	28
Digitaalinen osaaminen	28
Osallistuminen ja vaikuttaminen	28
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	29
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	30
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä – Kohtaa, kuuntele, keskustele ja kannusta	30
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö – Aamunuotiolta leikkeihin	32
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo – Erilaisuuden kunnioittaminen ja itseään koskevien asioihin vaikuttaminen kasvattavat kestävät siivet itseään ja muita arvostavaan elämään	33
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus – Elinvoimaa ja kulttuuriperintöä erämaan nuotiotulilla	35
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa – Äkkää vastuusi: turvallista ilmapiiriä, paikallisuutta, puhdasta ilmaa sekä lähiluontoa kunnioittaen	36
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	37
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	41
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö – perhelähtöisyys	41
Yhteistyö eri tahojen kanssa – enemmän yhdessä	42
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	43
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	43
4.2 Pedagoginen dokumentointi	45
4.3 Monipuoliset työtavat	46
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	47
4.5 Oppimisen alueet	50
Kielten rikas maailma	50
Ilmaisun monet muodot	52

Minä ja meidän yhteisömme	53
Tutkin ja toimin ympäristössäni.....	54
Kasvan, liikun ja kehityn	55
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.....	56
Kaksikielinen varhaiskasvatus	57
5. Lapsen tuki	59
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	59
Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut	59
5.2 Yhteistyö tuen aikana	61
Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö	62
Monialainen yhteistyö.....	62
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	63
5.4 Lapsen tuen arviointi	67
5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	68
5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista	70
6. Vaihtehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	71
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	72
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	72
Meidän pedagogiikkaa kohti Sallassa -hanke.....	74
Liitteet	76

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatukseen, opetukseen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on

¹ Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatuslaki 3 §

⁴ HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuslain muuttamisesta, s. 30–31

⁵ Varhaiskasvatuslaki 2 §

⁶ Varhaiskasvatuslaki 21 §

koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selvittää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävistä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁸

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹¹.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹².

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹³.

⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁸ Varhaiskasvatuslaki 22 §

⁹ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

¹⁰ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

¹¹ Suositus

¹² Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹³ Varhaiskasvatuslaki 8 §

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

Sallan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2022 perustuu varhaiskasvatukseen ja sen perusteella Opetushallituksen laatimaan valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022 –asiakirjaan. Sallan varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden rinnalla sallalaisia varhaiskasvatuksen toimijoita ohjaava ja velvoittava asiakirja. Sallan varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan suomen kielellä ja se kattaa Kinttalanharjun varhaiskasvatuskeskuksen toiminnan. Varhaiskasvatuskeskuksessa toimii varhaiskasvatusryhmien lisäksi myös Sallan kunnan esiopetus. Sallan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma on rakennettu siten, että samassa asiakirjassa näkyvät sekä valtakunnalliset perusteet että Sallan kunnan linjaukset. Sallan kunnan paikalliset linjaukset on kirjattu Sallan sloganin alle vihreällä fontilla. Varhaiskasvatussuunnitelmasta käytetään tekstissä lyhennettä vasu. Tähän

Sallan kunnan paikalliseen vasuun on lisätty Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (KARVI) laatimia varhaiskasvatuksen laatuindikaattoreita, joita käytetään pedagogisen toiminnan arvioinnin tukena. Laatuindikaattorit kulkevat vasussamme yhden maskoteistamme, Kurtti-Karhun saattelemina. Sallan kunnan vasu julkaistaan Sallan kunnan nettisivuilla, Daisyssä sekä Sallan varhaiskasvatuksen PedaNet-sivustolla.

Sallan kunnan vasua tehdessä henkilöstö on kehittänyt ”meijän pedagogiikkaa”. Meijän pedagogiikka perustuu valtakunnalliseen vasuun, mutta sisältää paikallisen näkökulman varhaiskasvatuksen toteuttamiseen Sallassa. Meijän pedagogiikka perustuu lapsi- ja perhelähtöiseen työskentelyyn. Se sisältää arvot ”Juuret Sallassa” ja ”Enemmän yhdessä”, jotka kuvaavat perinnettä, kulttuuria ja ympäristöä sekä yhteistyötä arvostavaa tapaa hoitaa, kasvattaa ja opettaa lasta. Sallassa toteutetaan ja kehitetään paikallista meijän pedagogiikkaa. Meijän pedagogiikassa painottuvat leikki, projekti-työskentely ja sitä myötä osallisuuden vahvistaminen, joustavat ryhmittelyt, sallalaiset perinteet, luontokasvatus, kesävän elämäntavan kehittäminen sekä positiivinen pedagogiikka. Meidän tiimeissämme tunnustetaan vahvuudet ja toimitaan niiden kautta arjessa. Näin lapselle rakentuu eheä ja hyvä päivä.

Sallan kunnan vasu 2022 on laadittu siten, että henkilöstöllä, huoltajilla ja lapsilla on ollut mahdollisuus osallistua luomaan meijän pedagogiikkaa vaikuttaen suunnitelman sisältöön sekä toiminnan arviointiin ja kehittämiseen. Henkilöstö on osallistunut varhaiskasvatussuunnitelmatyöhön ja toimintakulttuurin kehittämiseen esihenkilön johdolla sekä hankkeen (2021-2022) ajan myös varhaiskasvatuksen projektikoordinaattorin tukemana. Hankkeen aikana henkilöstölle on tuotettu työn tueksi erilaisia materiaaleja sekä valmiita työkaluja. Lisäksi olemme yhdessä pohtineet erilaisiin varhaiskasvatukseen ja pedagogiikkaan liittyviä kysymyksiä, joiden tuloksia hyödynnetään Sallan kunnan vasun laatimisessa. Henkilöstö on lisäksi osallistunut Opetushallituksen ja Aluehallintoviraston järjestämiin vasu- ja pedagogisiin koulutuksiin sekä yksikön pedagogisiin tiimeihin ja kehittämisiltoihin ja -päiviin.

Huoltajilla on ollut mahdollisuus antaa ideoita ja ajatuksia toiminnan kehittämisestä varhaiskasvatuksen palautelaatikkoon sekä vanhempainilloissa ryhmätyöskentelyssä. Lapset ovat osallistuneet varhaiskasvatussuunnitelman tekemiseen ja laatimiseen ”unelmien päiväkotii”-teeman kautta piirtämällä ja kertomalla aikuiselle omasta unelmastaan. Meijän pedagogiikan kehittämistyössä on myös hyödynnetty lapsiryhmän toiminnan havainnoinnista ja arvioinnista saatua tietoa. (vasu 2016)

Meijän pedagogiikkaa kehitetään lisää Opetushallituksen innovatiiviset oppimisympäristöt -valtionavustuksen myötä vuosina 2021-2022. Hanke on paikallisesti nimetty Meijän pedagogiikkaa kohti Sallassa –hankkeeksi. Hankkeessa on osallistettu kasvattajien, huoltajien ja lasten lisäksi kuntalaisia sekä turisteja. Huoltajia ja lapsia on osallistettu oppimis-

¹⁴ Varhaiskasvatustalaki 24 §

¹⁵ Varhaiskasvatustalaki 65–73 §

¹⁶ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

ympäristön suunnitteluun ja toteuttamiseen pyytämällä valokuvia lasten lempileikeistä kotona. Niitä hyödynnettiin toiminta- ja oppimisympäristöissämme. Rakensimme myös hankkeessa varhaiskasvatuskeskuksesta unelmien päiväkodin, joka on toiminut palautelaatikkona varhaiskasvatuskeskuksen aulassa heinä-syyskuun 2021 ajan. Meidän pedagogiikan unelmien päiväkotiin sai jättää piirustuksia, palautetta, toiveita ja ajatuksia. Unelmien päiväkoti oli mukana myös Salla-päivillä 19.7.2021 varhaiskasvatuksen hankkeen kojussa. Siten keräsimme ideoita ja ajatuksia myös muilta kuntalaisilta sekä turisteilta. Alla lasten, huoltajien, kuntalaisten ja turistien toiveita Sallan varhaiskasvatukselle:

"Paljon leikkejä"

"Lisää tanssimista... rummut"

"Henkilöstö on vastuullista ja koulutettua, ammattiosaamista."

"Vanhempana on aina ihana kuulla lapsen vahvuuksista ja onnistumisista."

"Tasa-arvo"

"Eläinpäivä"

"Kunnioitetaan juuria, mutta tunnistetaan, että maailma muuttuu, ei eletä liikaa menneessä. Opetetaan maailmaa varten."

"Siellä pystyy sanomaan, mitä on mieltä."

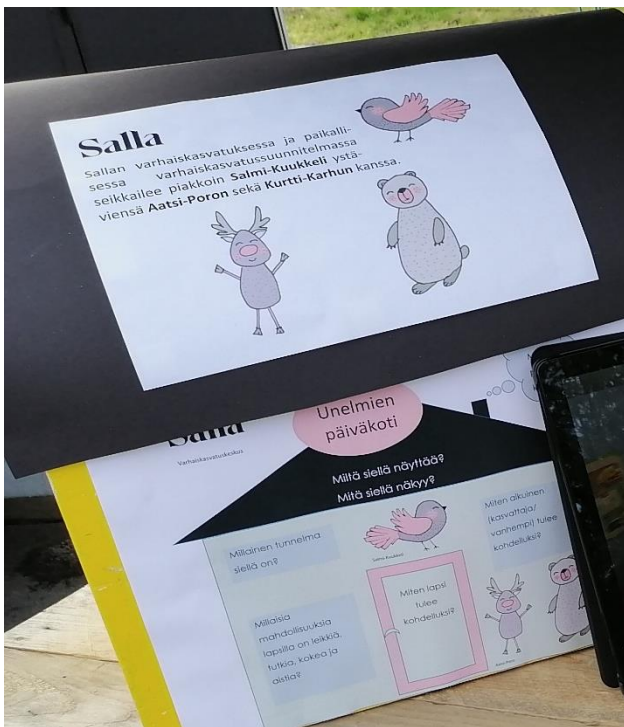
"Yhteiskunta"

"Vuorovaikutus ja kommunikatio on tärkeää."

"Hyvä ja avoin yhteistyö"

"Enemmän eri-ikäisten kanssa, esim. vanhusten kanssa toimintaa!"

"Tutkimusprojektit"

Sallan kunnan vasua täydentävät esiopetuksen opetussuunnitelma, kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelma, varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma, kiusaamisen ehkäisy- ja puuttumisen suunnitelma sekä lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointi suunnitelma.

Arviointi: Paikallisesti laadittu opetussuunnitelma konkretisoi kansallista opetussuunnitelmaa ja on henkilöstön työväline varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisessa.

1.3 Lapsen ja ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntea lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.²⁰

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.²²

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus,

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁰ HE 148/2021, s. 34

²¹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²² Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²⁵ Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁶. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestykseen, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatukselta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatukselta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseseen tai joissa varhaiskasvatukselta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁸

²³ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 41 §

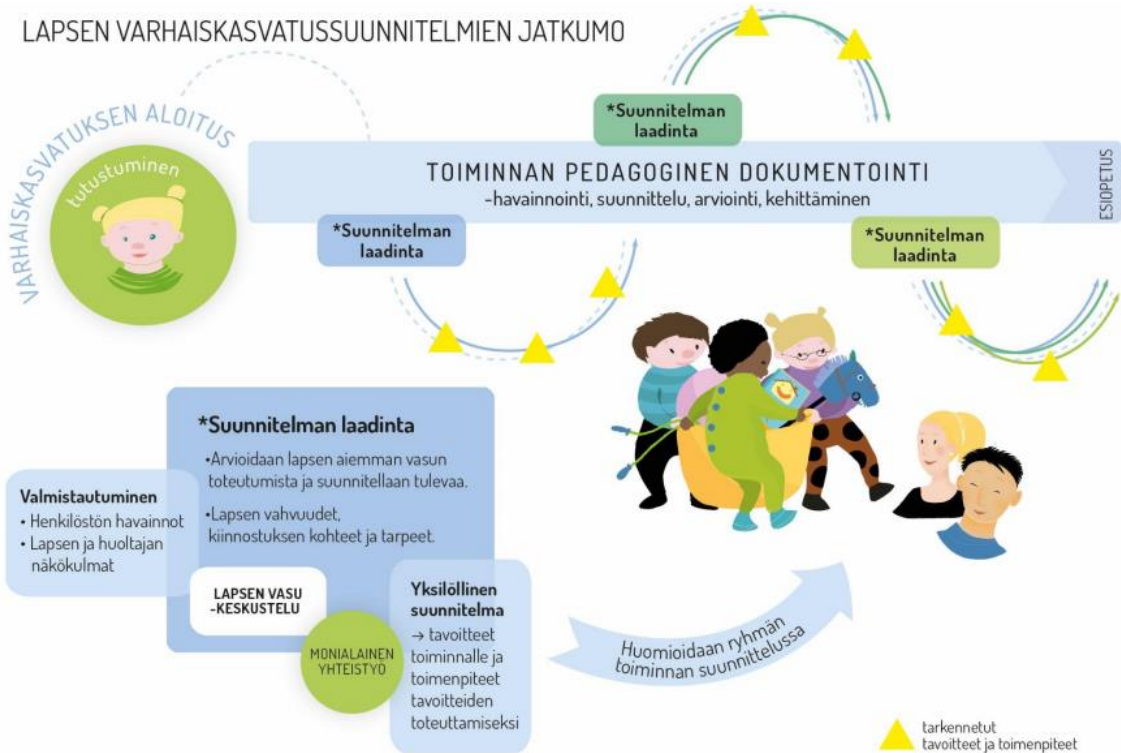
²⁵ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

²⁷ Varhaiskasvatuslaki 40 §

²⁸ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

Kuvittaja: Kaisa Rekinen

Kuva 1. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman jatkumo (Opetushallitus)

Lapsen vasu on kirjallinen dokumentti, joka täydentää kunnan vasua. Lapsen vasu ohjaa niin yhteisö-, ryhmä- kuin yksilötasollakin pedagogisen toiminnan suunnittelemista, toteuttamista, arviointia ja kehittämistä. Sallassa lapsen vasu kirjataan sähköisessä muodossa Daisyyn.

Lapsen vasu on prosessi, joka alkaa lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksen ja päättyy hänen aloittaessaan esiopetuksen/perusopetuksen. Aloitamme havainnoinnin ja dokumentoinnin heti lapsen aloitettua varhaiskasvatuksessa ja laadimme lapsen vasun yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa noin kuukauden kuluessa varhaiskasvatuksen aloituksesta. Lapsi osallistuu oman varhaiskasvatussuunnitelmansa tekemiseen. Kasvattajat mahdollistavat tämän esimerkiksi käyttäen kuvia, piirtämistä, haastatteluja, valokuvaamista yms. Tarvittaessa vasun laatimiseen osallistuu myös monialaisen tiimin jäsen. Keskustelemme yhdessä toiminnalle asetetuista tavoitteista ja menetelmistä niiden saavuttamiseksi ja kirjaamme ne lapsen vasuun käyttäen lapsen vahvuuksia sekä positiivista pedagogiikkaa lähtökohtina. Tavoitteet asetamme aina varhaiskasvatuksen toiminnalle ja ympäristölle eli suunnittelemme ja arvioimme, miten me kasvattajat toiminnallamme vastaamme lapsen tarpeisiin ja miten me tuemme lasta sekä miten oppimisympäristöt tukevat lapsen kehitystä ja oppimista.

Arvioimme yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa lapsen vasun vähintään kerran vuodessa ja tarvittaessa useammin. Toteutamme päivittäisessä arjessamme jatkuvaa lapsen vasun toteutumisen arviointia. Tämän pohjalta päivitämme lapsen vasua yksilöllisen tarpeen mukaan, esimerkiksi kun toiminnalle asetetut tavoitteet täyttyvät tai muuttuvat. Mahdollisissa siirtymävaiheissa varataan aikaa yhteiselle keskustelulle ja huomioidaan riittävä tiedonsiirto. Lapsen vasu on salassa pidettävä asiakirja, huomioiden kuitenkin riittävä tiedonsiirto varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta. Lapsen vasu on pysyvästi säilytettävä asiakirja ja Sallassa vasut arkistoidaan varhaiskasvatuksen arkistoon.

Ryhmän lasten vasujen tavoitteet toimivat pohjana ryhmävasussa, joka on otettu käyttöön Sallan varhaiskasvatuksessa. Ryhmävasulle on työstetty oma Sallan mallilomakepohja. Ryhmävasu toimii meidän työvälineenä itsearviointissa, pedagogisessa suunnittelussa ja ryhmätyöskentelyssä. Jokainen meidän tiimimme tekee oman ryhmävasun aina toimintavuoden alussa. Tiimin varhaiskasvatuksen opettajan pedagogiseen vastuuseen kuuluu sitouttaa koko tiimin kasvattajat ryhmävasun tavoitteisiin ja painotuksiin. Käymme tiimeissä ryhmävasua säännöllisesti läpi koko toimintakauden ajan, kirjaamme havaintoja ja arvioiteja, joiden pohjalta kehitämme ja muokkaamme toimintaa, peilaten samalla valtakunnalliseen vasuun. Tavoitteenamme on saada ryhmävasusta mahdollisimman konkreettinen kuvaus tavoitteista, sopimuksista ja arvoista, joihin ryhmän toiminta perustuu.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina²⁹. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustlain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³⁰. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoitossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³¹.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säästöjen sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³². Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³³.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁴. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

²⁹ Varhaiskasvatustalaki 5 § 4 momentti

³⁰ Varhaiskasvatustalaki 1 §

³¹ Varhaiskasvatustalaki 1 ja 12 §

³² Varhaiskasvatustalaki 5 § 2 momentti

³³ Varhaiskasvatustalaki 52 §

³⁴ Varhaiskasvatustalaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁵ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³⁶ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³⁷. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁸. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁹, tasa-arvolaki⁴⁰, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴¹, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴², YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴³, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁴ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁵.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁶, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁴⁷. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatuslakia⁴⁸, sosiaalihuoltolakia⁴⁹, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁵⁰, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵¹ ja terveydenhuoltolakia⁵² sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

³⁵ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³⁶ Hallintolaki (434/2003)

³⁷ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³⁸ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

³⁹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

⁴⁰ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

⁴¹ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

⁴² YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁴³ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

⁴⁴ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴⁵ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁴⁷ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁴⁹ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁵⁰ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁵¹ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁵² Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

Varhaiskasvatuslain⁵³ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on:

1 Edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia	5 Turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä	8 Kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmissä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen
2 Tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti	6 Antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa	9 Varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään vaikuttaviin asioihin
3 Toteuttaa lapsen leikkiin, liikumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset	7 Tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä	10 Toimia yhdessä lapsen sekä vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä
4 Varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö		

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisäateisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁴. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁵. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁵⁶ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä⁵⁷. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁵⁸. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵⁹.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia

⁵³ Varhaiskasvatuslaki 3 §

⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

⁵⁵ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 75 §

suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puutumisen avulla (Luku 3.1)⁶⁰. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaali- huollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvitta- vien tahojen kanssa⁶¹. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopal- veluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶².

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁶³. Varhaiskasvatustalain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toiminta- muotoja. Varhaiskasvatustalain määrittellen, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶⁴. Varhaiskasva- tuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuus- vaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskas- vatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁶⁵

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarusuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henki- löstön mitoitus- ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁶⁶. Päiväkotien henkilöstön moniam- matillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava joh- taja⁶⁷.

Varhaiskasvatustalain korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pe- dagogista vastuuta⁶⁸. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoit- teellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhais- kasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁶⁹. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁷⁰. Perhepäiväkotien

⁶⁰ Varhaiskasvatustalain 10 §

⁶¹ Varhaiskasvatustalain 7 §

⁶² Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

⁶³ Varhaiskasvatustalain 1 §

⁶⁴ Varhaiskasvatustalain 1 §

⁶⁵ Varhaiskasvatustalain 4 ja 16 §

⁶⁶ Varhaiskasvatustalain 34–38 §

⁶⁷ Varhaiskasvatustalain 25 §

⁶⁸ Varhaiskasvatustalain 2, 25 ja 35 §

⁶⁹ Varhaiskasvatustalain 1 ja 38 §

⁷⁰ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷¹. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁷²

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁷³

Salla

In the middle of nowhere

Sallan kunnan varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu Varhaiskasvatuslakiin sekä valtakunnalliseen vasuun. Saavutamme valtakunnalliseen vasuun määritellyt tavoitteet, kun yhdessä sitoudumme toimimaan vasun mukaisesti ja käyttämään lasten vasuja pedagogisen toiminnan suunnittelun, arvioinnin ja kehittämisen pohjana. Sitoutumisen tueksi meillä Sallassa on luotu varhaiskasvatuskeskuksen toimintaperiaatteet -lomake, joka pohjautuu varhaiskasvatuslakiin, valtakunnalliseen vasuun ja esiopetussuunnitelmaan sekä Sallan kunnan sivistystoimen ja varhaiskasvatuksen arvoihin. Toimintaperiaatteet käydään läpi ja allekirjoitetaan jokaisen työntekijän kanssa.

Toimintaperiaatteiden lisäksi meillä pidetään vuosittain Innostuksen ja osaamisen –keskustelut, joissa kartoitetaan toimintaperiaatteisiin liittyviä asioita, jotka innostavat ja joita osaan sekä asioita, joihin haluaisin tukea. Sitoutumista edesauttaa yhdessä tekeminen sekä jatkuva toiminnan arviointi ja arviointiin perustuva toiminnan kehittäminen. Kaiken lähtökohdaksi on ajatus siitä, että olemme enemmän yhdessä.

Meillä Sallassa varhaiskasvatusta toteutetaan kunnallisessa Kinttalanharjun varhaiskasvatuskeskuksessa, jossa toimii varhaiskasvatuksen ryhmien lisäksi myös esiopetuksen ryhmät. Muodostamme lapsiryhmät ottaen huomioon lapsimäärän, henkilöstömäärän, ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset, lasten iät, sisarusuhteet yms. Ryhmien muodostamisen perusteet ovat aina pedagogisesti tarkoituksenmukaisia. Meillä on lapsimäärästä riippuen neljä tai viisi eri ryhmää. Syyskaudelta 2022 alkaen ryhmät ovat: Puput 0-3-vuotiaat, Kuukkelit 0-3-vuotiaat, Porot 3-4- vuotiaat, Hirvet 5-vuotiaat eskarit sekä Karhut 6-vuotiaat eskarit. Ryhmät tekevät kuitenkin tiivistä yhteistyötä yli ryhmärajojen ja toiminta rakentuu yhteisöllisesti lasten osallisuutta ja mielenkiinnon kohteita kunnioittaen. Esiopetukseen osallistuvilla lapsilla on mahdollisuus osallistua myös esiopetusta täydentävään varhaiskasvatukseen.

Vuorohoidon linjaukset

Vuorohoito arvioidaan aina tilannekohtaisesti eikä siihen ole subjektiivista oikeutta. Järjestämme vuorohoitoa tarvittaessa, kun molemmat huoltajat/samassa taloudessa asuvat aikuiset ovat työnsä tai ammattiin liittyvän opiskelunsa

⁷¹ Varhaiskasvatuslaki 38 §

⁷² Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁷³ Varhaiskasvatuslaki 13 §

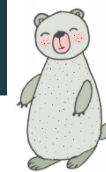
vuoksi vuorotyössä. Lapsen hoitoajat perustuvat huoltajien työvuoroihin työmatkoineen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä pyytää vuoroa haettaessa työnantajan todistuksen huoltajan vuorotyöstä/oppilaitoksen todistuksen ammattiin liittyvästä opiskelusta iltaisin ja/tai viikonloppuisin.

Varhaiskasvatuksen työntekijät ovat paikalla vain etukäteen ja ajallaan varattujen hoitoaikojen mukaisesti. **Huoltajien, muidenkin kuin vuorotyössä olevien, tulee varata hoitoajat viikoittain Daisy-Familyssä**, joka lukkiutuu aina viikkoa edeltävänä sunnuntaina. Esimerkkinä: viikolle 3 pitää hoitoajat olla varattuna jo viikon 1 sunnuntai-iltaan mennessä. **Toivomme kuitenkin, että varaatte hoitoajat niin pitkälle kuin mahdollista.**

Huoltajien työvuoroja ei merkitä Daisyyyn, mutta tarvittaessa huoltajien tulee toimittaa työnantajan vahvistamat työvuorot varhaiskasvatusyksikköön. Määräajan jälkeen ilmoitetut hoitoajan muutokset tai tarpeet huomioidaan vain, jos se on henkilökunnan vahvistettujen työvuorojen mukaan mahdollista. Mikäli lapsi on poissa, ilmoita siitä pikaisesti lapsesi ryhmään, sillä se voi vaikuttaa esimerkiksi henkilökunnan työvuoroihin ja ruokatilauksiin. Vuorohoidosta aiheutuva epäsäännöllisyys huomioidaan laadukkaana pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Vuoroa ei tarjota huoltajien vapaapäivinä ja loma-aikoina. Huoltajan vapaa- ja lomapäivät ovat lähtökohtaisesti aina myös lapsen vapaapäiviä. Huoltajien ollessa poissa vuorotyöstä/työstä esim. sairausloman vuoksi, lapsi voi olla varhaiskasvatuksessa pääsääntöisesti arkipäivisin kello 8.00–16.00 Lapsen edun ja hyvinvoinnin vuoksi lapselle suositellaan järjestettäväksi kaksi päivää viikossa vapaata ja vähintään kahden viikon yhtäjaksoinen lomajakso vuodessa. Lapsen hoitoajan pituus on enintään kymmenen tuntia yhtäjaksoisesti. Vuorohoidon osalta tilanne katsotaan tapauskohtaisesti (varhaiskasvatuslaki 9§). Kinttalanharjun varhaiskasvatuskeskus on avoinna kello 6.30–17.00. Iltahoitoa tarjotaan kello 17.00–22.30. Iltahoidossa (hoitoajasta riippuen) oleville lapsille tarjotaan päivällinen kello 17.00 ja iltapala 20.00. Yöhoidoa tarjotaan kello 20.00–06.30. Huoltajan yövuoron jälkeen nukkumisajaksi sovitaan kahdeksan tuntia.

Arviointi: Varhaiskasvatuksen järjestäjän on varmistettava, että laadukkaat, inklusiivisuuden periaatteita toteuttavat varhaiskasvatuksen palvelut ovat kaikkien lasten saatavilla ja saavutettavissa.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷⁴.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaana kokonaisuuden lähtökohdaksi on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

⁷⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁷⁵

Salla

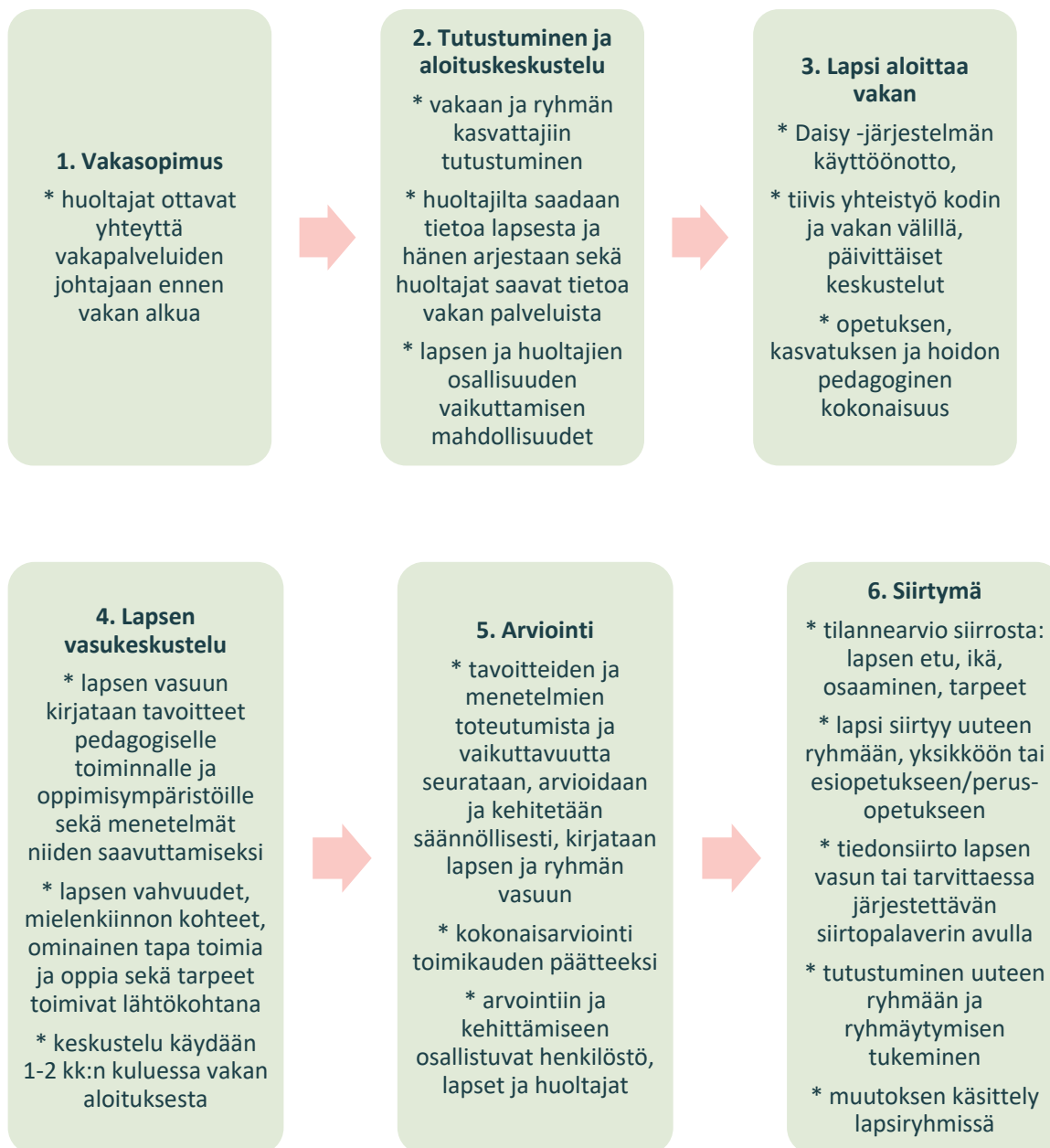
In the middle of nowhere

Polku varhaiskasvatukseen alkaa, kun huoltaja ottaa yhteyttä varhaiskasvatukseen saadakseen lapselleen varhaiskasvatuspaikan ja päättyy viimeistään lapsen aloittaessa perusopetuksen. Ennen varhaiskasvatuksen alkamista toivomme lapsen ja huoltajien käyvän tutustumassa varhaiskasvatuskeskukseen ja tulevaan ryhmään, sillä se luo aloituksesta turvallisemman. Tutustumiskäyntejä voi olla yksi tai useampi. Tutustumisen yhteydessä käydään myös aloituskeskustelu luottamuksellisen yhteistyön aloittamiseksi. Aloituskeskustelussa kuunnellaan huoltajien näkemyksiä lapsen kasvusta, oppimisesta ja arjesta sekä niin lapsen kuin huoltajienkin toiveita varhaiskasvatukselle. Keskustelu kirjataan lapsen yksilölliseen vasaun. Samalla kerromme varhaiskasvatuksesta ja meidän käytänteistä, Daisy-järjestelmästä yms. tärkeistä asioista.

Kun lapsi siirtyy toiseen ryhmään, uuteen yksikköön tai esi- ja perusopetukseen, suunnitellaan se tarkoituksenmukaisesti lapsen kasvua ja oppimista tukevaksi. Alla olevassa kuviossa on esitelty varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua, josta luodaan huoltajien ja kasvattajien tiiviillä yhteistyöllä mahdollisimman eheä jatkumo lapsen koko oppimisen polulle.

⁷⁵ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

Kuva 2. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Arviointi: Lapsen siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuspalveluiden sisällä sekä edelleen esiopetukseen ja perusopetukseen suunnitellaan ja toteutetaan niin, että lasten oppimispoluista muodostuu sujuva ja tasa-arvoinen jatkumo.

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen

kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁶, varhaiskasvatustilain⁷⁷ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷⁸.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdä, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁷⁹. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁸⁰

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkömypiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁸¹. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyys-
den olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiseksi.

⁷⁶ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁷⁷ Varhaiskasvatustilain 20 §

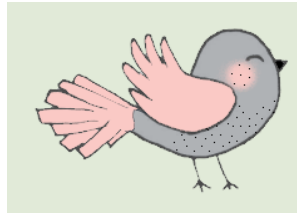
⁷⁸ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

⁷⁹ Varhaiskasvatustilain 15 a §

⁸⁰ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

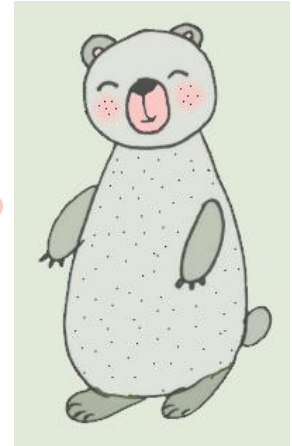
⁸¹ Varhaiskasvatustilain 3 § 1 momentti 6 kohta

Meidän pedagogiikassa tärkein arvo-perusta on hyvinvoiva sallalainen lapsi

HYVINVOIVA LAPSI		
<u>LAPSI- JA PERHELÄHTÖISYYS</u>	<u>ENEMMÄN YHDESSÄ</u>	<u>JUURET SALLASSA</u>
<ul style="list-style-type: none"> - Kunnioitus - Aito läsnäolo - Vahvuusjattelu 	<ul style="list-style-type: none"> - Avoin yhteistyö - Monialaisuus - Oppiva yhteisö 	<ul style="list-style-type: none"> - Perinteiden kunnioittaminen - Luonnonläheisyys - Yhteisöllisyys

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen arvo-perusta Sallassa

Meidän pedagogiikan arvo-perustan lähtökohtana on hyvinvoiva sallalainen lapsi. Lapsi oppii, kun hän voi hyvin ja ilmapiiri on lämmin, turvallinen sekä sensitiivinen. Lapsi oppii, kun hän saa osallistua omaa elämää koskeviin päätöksiin ja tarjolla on mielekästä tekemistä ja liikkumista. Lapsi oppii osallisuuden, leikin, vahvuuksien, kehuun sekä kannustuksen avulla. Tuemme hyvinvointia myös arvoillamme, joita ovat lapsi- ja perhelähtöisyys, enemmän yhdessä sekä juuret Sallassa.

Lapsi- ja perhelähtöisyys on yhteistyötä, jossa on tärkeää osapuolten kunnioittaminen, aito läsnäolo, kuunteleminen sekä positiivisuus. Huoltajat ovat asiantuntijoita lapseensa liittyvissä asioissa, ja heillä on ensisijainen vastuu lapsensa kasvatuksesta. Lämmin ja avoin yhteistyö luo turvallisen ilmapiirin lapsen kasvulle ja hyvinvoinnille.

Enemmän yhdessä tarkoittaa avointa ja aktiivista yhteistyötä huoltajien sekä monialaisen yhteistyöverkoston (kunnan sosiaali- ja terveystoimi ja yksityiset sosiaali- ja terveystoimien tuottajat) kesken lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Varhaiskasvatuksen kasvattajat yhdessä muiden toimijoiden kanssa tukevat huoltajien kasvatustehdävää ammatillisista ja pedagogisista lähtökohdista käsin. Enemmän yhdessä tarkoittaa sitä, että yhdessä olemme enemmän ja saamme aikaan enemmän.

Juuret Sallassa –ajattelu kunnioittaa sallalaisia perinteitä ja yhteisöllisyyttä. Se on myös luonnonläheisyyttä: Salla tarjoaa lapsille rikkaan ja monipuolisen oppimisympäristön sekä mahdollisuuksia elämykselliseen toimintaan ja oppimiselle lähellä luontoa. Luonnossa oleminen, yhteisöllinen toiminta ja omien juurien sekä kulttuurin tiedostaminen lisäävät lapsen hyvinvointia. Alla on kuvailtu lapsen maailmasta käsin, mitä hyvinvoiva lapsi tarkoittaa meidän pedagogiikassa.

Saan vaikuttaa itseeni kohdistuviin asioihin. Minua ei kiusata, olen ainutlaatuinen ja kehoani kunnioitetaan. Saan tasa-arvoista kohtelua. Juuriani ja kulttuuriani kunnioitetaan. Vahvuuteni huomioidaan ja niitä hyödynnetään.

**Kun voin hyvin,
opin asioita!
Parhaiten opin
leikin kautta!**

Minä osaan erilaisia asioita ja saan tehdä itse. Saan opetella uusia taitoja, onnistumisista iloitaan yhdessä. Saan valita leikkini ja toimintani, minun ideoihini ja aloitteisiini vastataan. Saan kokemuksia erilaisista oppimisympäristöistä ja olla lähellä luontoa. Saan leikkiä ja liikkua, kokea, opetella, toimia, ilmaista, osallistua sekä tutkia!

Hyvinvoiva lapsi

Aikuiset ovat sensitiivisiä ja turvallisia, saan syyliä ja minua huomioidaan. Saan ja uskallan pyytää apua ja minua autetaan. Saan tuntea erilaisia tunteita, minua autetaan niiden tunnistamisessa ja säätelyssä ja voin kertoa tunteistani aikuiselle. Minua rohkaitaan ja kannustetaan.

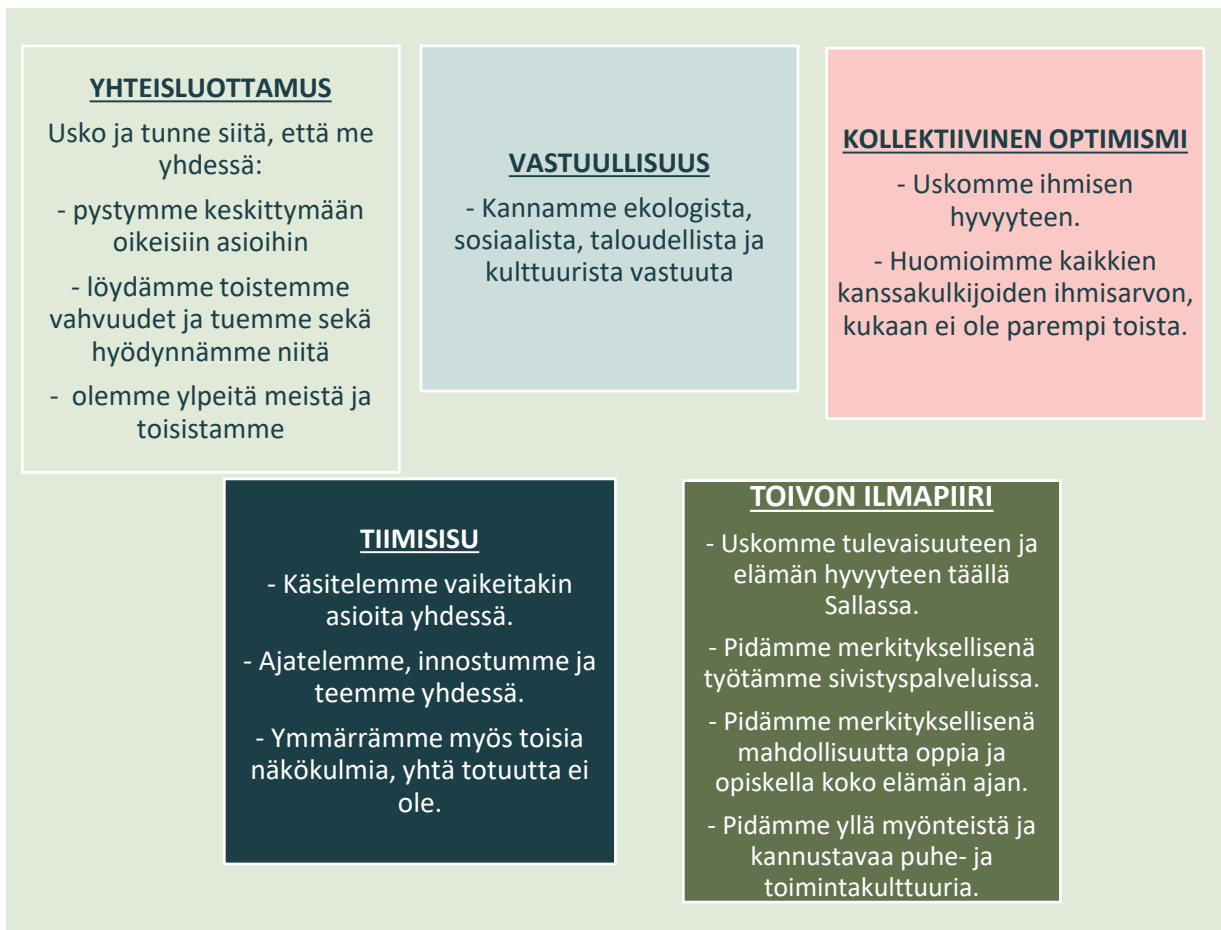
Minulla on tasapainoinen päivä, jossa tärkeintä on leikki ja kohtaaminen. Saan maistavaa ruokaa ja opetella kaikilla aisteilla erilaisia makuja. Saan lepoa ja paljon fyysistä aktiivisuutta. Saan tarvitsemaani tukea.

Minä kasvan, opin, harjoittelen ja leikin yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa. Minulla on kavereita, saan vertaiskokemuksia ja olla osa yhteisöä.

Kuvio 2. Hyvinvoiva lapsi meidän pedagogiikassa

Sallan kunnan varhaiskasvatus on tärkeä osa myös sivistyspalveluiden alaista kasvatus- ja koulutusjärjestelmää. Sallan kunnan varhaiskasvatussuunnitelman arvoperustaa täydentävät seuraavat arvot, jotka ovat yhteisiä koko sivistyspalveluissa. Arvot tuodaan esille kaikessa varhaiskasvatuksen toiminnassa lasten, huoltajien ja muiden toimijoiden kanssa. Alla olevassa kuviossa on auki kirjattuna Sallan kunnan sivistyspalveluiden arvot.

Kuvio 3. Sallan kunnan sivistyspalveluiden arvot

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemuksemaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

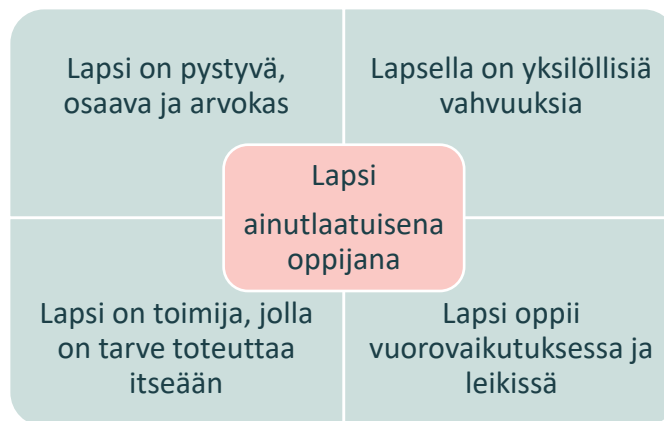
Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Varhaiskasvatus on pedagogista toimintaa, johon vaikuttaa oleellisesti työntekijöiden käsitys lapsesta oppijana. Oppimiskäsitys luo perustan työntekijän oman ajattelun ja pedagogisen toiminnan suunnitteluun. Meillä Sallan kunnassa varhaiskasvatuksen oppimiskäsityksen painopisteinä ovat osallisuus, leikki ja vahvuusajattelu.

Osallisuuden myötä varhaiskasvatuksessa painottuu vuorovaikutuksellinen tapa tukea ja ohjata lasta leikeissä ja arjen tilanteissa pohtimaan sekä arvioimaan omaa toimintaansa ja sen vaikutuksia. Kasvatus- ja ohjaustilanteissa sekä kodin ja varhaiskasvatuksen yhteistyössä pohditaan oppimista ja toimintaa ydinkysymysten avulla. Näitä ydinkysymyksiä ovat: mitä ja miten tänään opin/oivalsin, mitä en oppinut ja miten voisin oppia, mitä tunteita koin tänään.

Vahvuusajattelun taustalla on käsitys siitä, että lapsen kokemus itsestään ja omista mahdollisuuksistaan on oppimisen kannalta ensisijaisen tärkeää. Aikuisen tehtävänä on auttaa lasta oppimaan tukemalla itsetunnon ja minäkuvan kehittymistä. Tämä onnistuu, kun aikuinen keskittyy lapsen vahvuuksiin sekä opettaa lasta huomaamaan vahvuutensa ja niiden hyödyntämisen.

Kuvio 4. Meidän pedagogiikan oppimiskäsityksen perusta

Kasvattajien ajatuksia oppimiskäsityksestä:

- lempeät ja lämpimät sekä herkästi aistivat tuntosarvet, joilla lasta kosketat
- lapsen oma ajattelu
- yksilöllisyys, tarpeet
- laaja oppimisympäristö
- aiemmin ei otettu huomioon lasten erilaisuutta tai tapaa oppia
- leikin kautta oppiminen, lapsen arki perustuu leikkiin
- lapset saavat olla lapsia
- älylaitteet

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa,

oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸².

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunneperusteista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omakсутaan hyviä tottumuksia.

Salla
In the middle of nowhere

Pedagogisesti painottuneen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden keskiössä on lapsi ainutlaatuisena oppijana sekä hänen vahvuutensa, kiinnostuksen kohteensa ja tarpeensa. Lapsikäsitys on kokonaisvaltainen eli lapsi nähdään kognitiivisena, fyysisenä, psyykkisenä ja sosiaalisena yksilönä. Meidän pedagogiikka on yhteistä ymmärrystä siitä, miten Sallassa toteutetaan kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuutta tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti.

Kasvatuksessa tuemme lapsen oman identiteetin rakentumista Juuret Sallassa ja Enemmän yhdessä –arvojen pohjalta yhdessä sekä perinteitä ja kulttuuria kunnioittaen.

Meidän pedagogiikassa **opetuksen** lähtökohtana on Lapsi ainutlaatuisena oppijana –malli. Opetuksessa keskiössä on menetelmät tavoitteiden saavuttamiseksi kaikessa toiminnassa.

Hoidon peruslähtökohtana meillä on lapsilähtöisyys: aito läsnäolo sekä lämmin vuorovaikutus. Lämmin vuorovaikutus on kiireettömyyttä ja lapsen kokemuksen äärelle pysähtymistä. Se on kuuntelemista, arvostamista ja empatiaa, haastavissakin tilanteissa.

⁸² Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

Meidän pedagogiikan positiivinen ja vahvuusperustainen varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdä, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisön jäsenenä.⁸³ Lapsuuden itseisarvon toteutumiseksi toimimme ”neljän koon” –periaatteen mukaisesti ja sen ohella kehi-

tämme positiivisen pedagogiikan mukaista toimintaa meidän pedagogiikassa. Positiivisessa pedagogiikassa keskitytään vahvuuksien etsimiseen ja hyödyntämiseen sekä niiden näkyväksi tekemiseen, oppimisen iloon, onnistumisten ja myönteisten hetkien huomauttamiseen, ratkaisujen ja myönteisten toimintamallien antamiseen sekä kasvatusyhteisön hyvinvoinnin lisäämiseen.

Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa on:

- Lapsen hyvinvoinnin edistämistä
- Lapsen hyväksymistä ja arvostamista juuri sellaisena kuin hän on
- Hyvään keskittymistä, myönteistä suhtautumista asioihin
- Lapsen mahdollisuuksiin uskomista
- Lapsen luonteen rakentamista
- Lapsen välittävää kohtaamista ja pedagogista rakkautta
- Korkealaatuista pedagogista toimintaa

LAKI
EDELLETTÄÄ
VAKALTA
NÄITÄ!

Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa EI ole:

- Negatiivisten tunteiden ja kokemusten kieltämistä
- Haasteiden välttelyä ja kaunistelua
- Kesto- tai yltyöpositiivista ajattelua
- Vaatimuksista tinkimistä tai lasten puolesta tekemistä
- Curling-kasvattamista
- Epäaitoa tai ansaitsematonta kehumista
- Epäasiallisen tai –kunnioittavan käytöksen hyväksymistä

Lähde: Eliisa Leskisenoja 2019. Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa – toteuta käytännössä

Varhaiskasvatuksen tehtävä on tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet ja yksilölliset tarpeet sekä tukea lapsen taitoalueita ja kiinnostuksen kohteita. Parhaiten tämä onnistuu tukemalla lapsen toimijuutta ja osallisuutta. Lapsuuden kokemuksia ympäröivä maailma, onnistumiset, haasteet, pystyvyys ja oma toimijuus ovat luonteenkasvun pohja. Jokaisella lapsella on oikeus välittävässä ja turvallisessa vuorovaikutuksessa ja myötätuntoisessa oppimisympäristössä tapahtuvaan luonteenkasvuun.⁸⁴ Kasvattajien on tärkeää tiedostaa, että luonteenvahvuuksien kehittämisessä aikuisen malli on kaiken vuorovaikutuksen perustana. Luonteenvahvuuksien kehittäminen sekä luonteenkasvatus tapahtuvat aikuisen ja lapsen yhteisessä vuorovaikutuksessa.

Varhaiskasvatuslain⁸⁵ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen kehitystä, kasvua, hyvinvointia ja oppimisen edellytyksiä monipuolisen pedagogisen toiminnan, myönteisten oppimiskokemusten ja vahvan vuorovaikutuksen avulla. Myönteisten hetkien ja vahvuuksien tunnistaminen kasvattavat lapsen itsetuntoa, lisää uskoa omiin mahdollisuuksiin sekä lujittaa myönteistä käsitystä itsestä. Alla on kuva luonteenvahvuuksista, joista vaaleanvihreällä taustalla olevat ovat niitä, jotka ovat lapsen kehityksen kannalta tärkeitä luonteenvahvuuksia.

Luovuus	Uteliaisuus	Arviointikyky	Oppimisen ilo	Näkökulmanotto- kyky	Rohkeus
Sinnikkyys	Rehellisyys	Innokkuus	Sisukkuus	Rakkaus	Ystävällisyys
Sosiaalinen äly- kyys	Myötätunto	Ryhmäyötaidot	Reiluus	Johtajuus	Anteeksiantavuus
Vaativattomuus	Harkitsevaisuus	Itsesäätely	Kauneuden ja erinomaisuuden arvostus	Kiitollisuus	Toiveikkuus
Huumorintaju	Hengellisyys				

Kuvio 5. Luonteenvahvuudet Petersonin ja Seligmanin (2014) mukaan, sekä Kaisa Vuorisen ja Lotta Uusitalo-Malmivaaran lisäämänä myötätunto ja sisukkuus

⁸³ Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018.

⁸⁴ Lotta Uusitalo-Malmivaara & Kaisa Vuorinen 2017. Huomaa hyvä! Vahvuusvariksen bongausopas.

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 3§

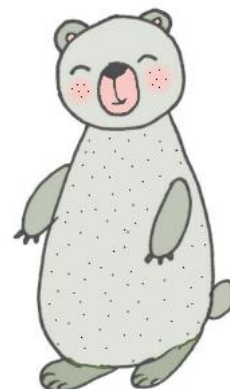
Mitä on meidän pedagogiikan vahvuusperustainen varhaiskasvatus?

Se on varhaiskasvatusta, jossa...

- hyvinvoiva lapsi on kaiken toiminnan lähtökohta
- opetellaan tunnetaitoja ja huomaamaan hyvää muissa
- löydetään jokaisesta tilanteesta positiivinen asia
- on myötätuntoa itseä ja muita kohtaan
- on läsnäoloa ja syliä
- erilaisuus on rikkautta
- onnistumiset nostetaan esille ja niistä iloitaan
- Suunnitellaan ja toimitaan yhdessä ja ratkaisukeskeisesti
- vahvistetaan työhyvinvointia
- rakennetaan myönteistä vuorovaikutusta huoltajien kanssa

Aatsi-Poro

Kurtti-Karhu

Salmi-Kuukkeli

Kuva 3. Kasvattajien ajatuksista koostettu meidän pedagogiikan vahvuusperustainen varhaiskasvatus

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvamisen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito

- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kekeillä yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimitä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omaan kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesääntelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, nuumerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omaan vaikutusmahdollisuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

Arviointi: Henkilöstö ja lapset toteuttavat yhdessä leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa, joka tarjoaa lapsille myönteisiä oppimiskokemuksia. Toiminta edistää oppimisen alueiden ja laaja-alaisen osaamisen mukaisten tavoitteiden toteutumista.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen⁸⁶. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

⁸⁶ HE 148/2021 s. 30–31

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁸⁷

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Meidän pedagogiikassa toimintakulttuuriin on luotu varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen yhteiset rakenteet, joilla mahdollistetaan työyhteisön yhteiset ammatilliset keskustelut ja osaamisen jakaminen. Viikoittain pidämme opetiimin sekä vuoroviikoin pidämme pedatiimin ja kahvitiimin. Opetiimiin osallistuvat ryhmien opettajat ja pedatiimiin osallistuvat hoitajat ja avustajat vuorotellen. Ope- ja pedatiimeissa käsitellään pedagogisia aiheita erilaisin menetelmin ja kahvitii- missä pohditaan talon yleisiä asioita. Lisäksi pidämme ajoittain koko talon yhteisiä iltatiimejä sekä kaksi kertaa vuodessa pidämme suunnittelupäivät.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti: 1. oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä, 2. leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö, 3. osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, 4. kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus sekä 5. hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa.

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä – Kohtaa, kuuntele, keskustele ja kannusta

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Sallan kunnan varhaiskasvatuksen sekä koko sivistyspalveluiden toimintakulttuurin perustana on oppiva yhteisö, joka merkitsee sitä, että kaikki yhteisön aikuiset ja lapset oppivat toisiltaan. Toiminta perustuu tasa-arvoisuuteen, kaikkien osallisuuteen, yhteistyöhön ja toisten huomioimiseen. Työhömmme kuuluu tiimin ja oman toiminnan arviointia. Työpäikälle ei kuulu huono käyttäytyminen ja jokaisella työyhteisön jäsenellä on velvollisuus puuttua, jos havaitsee epäammattillista käytöstä tai jos joku ei pidä kiinni yhteisistä sopimuksista, jotka sovitaan vuosittain tiimisopimuksissa. Jokainen kasvattaja tiedostaa omat arvonsa ja toimintamallinsa, osaa kriittisesti arvioida niitä sekä kehittää niitä kohti valtakunnallisen ja paikallisen vasun arvoja ja toimintamalleja. Yhteiskunta on muuttunut ja pitkäaikaistutkimukset ovat tuoneet uutta tietoa, jonka myötä kasvatuksen tavoitteet ja laki ovat muuttuneet. Tämä tarkoittaa sitä, että emme enää voi kasvattaa lapsia siten kuin ennen on kasvatettu. Enää ei ole kyse siitä, mitä opetamme vaan mitä lapset oppivat. Varhaiskasvatuksen tulee perustua tutkittuun tietoon ja ammatillisuus vaatii jatkuvaa osaamisen päivittämistä. Kasvattaja voikin kysyä itseltään, millainen kasvattaja olen, jos oppi menee hukkaan eikä käyttämäni keinot tue lapsen oppimista.

Oppiva yhteisö kannustaa kokeilemaan ja yrittämään sekä haasteiden edessä yrittämään sinnikkäästi uudelleen. Toiminnan arviointi ja kehittäminen ovat tärkeä osa oppivan yhteisön prosessia. Osallistavassa toimintakulttuurissa kiinnitetään huomiota vuorovaikutukseen sekä yhteistyöhön. Näiden ydinajatuksena on ”neljän koon periaate”: kohtaa, kuuntele, keskustele ja kannusta.

Kohtaa

Kohtaaminen merkitsee läsnäoloa ja huomioimista. Tervehtiminen ja silmiin katsominen ovat pieniä, mutta kohtaamisen kannalta suuria eleitä. Aito kohtaaminen viestittää hyväksyntää ja hyvätahtoisuutta. Varhaiskasvatuksen arjessa kohtaamme päivittäin lapsia, työkavereita, huoltajia sekä muita henkilöitä. Kohtaamalla edesautetaan vuorovaikutuksen, osallisuuden, hyvinvoinnin ja turvallisen arjen huomioimista. Lisäksi kohtaaminen antaa mahdollisuuden huomioida ja tunnistaa erilaiset kulttuurit ja kunkin yksilöllisyyden.

Kuuntele

Kuunteleminen on merkittävä osa kommunikointia. Aktiivisesti kuuntelemalla saadaan tietoa, joka on kehittymisen ja kehittämisen lähtökohta. Kuuntelemalla lapsia, työkavereita, huoltajia ja muita yhteistyötahoja luomme heille mahdollisuuden osallistua yhteisön kehittämiseen. Kuuntelu toimii parhaimmillaan voimavarana, kaikesta ei tarvitse selvittää omien ideoiden avulla.

Keskustele

Keskustelun avulla jaetaan tietoa, tunteita, ajatuksia sekä kokemuksia ja luodaan näin mm. yhteistä ymmärrystä ja uusia näkökulmia aiheeseen.

Kannusta

Kannustaminen ja palaute ovat hyvinvoinnin ja oppimisen kannalta merkittäviä tekijöitä. Kannustaminen viestittää tuen ja arvostuksen antamista toiselle. Oppimisen kannalta positiiviset kokemukset ja palaute motivoivat lasta aktiiviseen toimintaan. Myös huoltajat sekä työyhteisön ja tiimin jäsenet tarvitsevat kannustusta.

Arviointi: Henkilöstö ja lapset muodostavat oppijoiden yhteisön, jossa kaikkien lasten mielekäs osallistuminen toimintaan toteutuu. Henkilöstö tukee lasten ryhmätoimintaa ohjaten ja esimerkkiä antaen.

Arviointi: Vuorovaikutus on myönteistä, välittävää, kannustavaa ja hellää. Henkilöstö sitoutuu lapseen ja lapsiryhmään.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö – Aamunuotiolta leikkeihin

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Salla
In the middle of nowhere

Meidän pedagogiikkaan on rakennettu aikaikkunat eli meidän talon tarina (liite) päivän struktuureista. Aloitamme päivän aamurauhalla, jolloin luomme lämpimän ja vastaanottavan ilmapiirin varhaiskasvatukseen saapuville. Aamurauhassa painotetaan syyllisyyttä, yhdessä olemista ja leikkimistä, kuulumisten kertomista, ja läsnäoloa joustavissa ryhmissä. Aamurauhan jälkeen siirrytään pienryhmissä aamupalalle, jonka jälkeen jokainen ryhmä kokoontuu oman aamunuotion äärelle. Aamunuotiolla kohdataan koko ryhmä yhdessä, tällä luodaan ryhmään kuulumisen tunnetta. Aamunuotio alkaa ryhmän omalla yhteisesti sovitulla tervehdyslaululla, jonka jälkeen aamunuotiolla toteutetaan osallistavaa, innostavaa, liikkumista tukevaa toimintaa, jolla innostetaan tulevaan pienryhmätoimintaan. Aamunuotion lopuksi jakaannutaan erilaisin menetelmin pienryhmäleikkeihin/-toimintaan. Olemme yhdessä sopineet, että pienryhmiin jakaudutaan vaihtelevasti kolmella eri tavalla: aikuisen ennakkoon suunnitteleamalla tavalla, arpomalla tai

lasten päätöksellä. Yhteisesti sovitut aamu rauha ja aamunuotio tukevat yhteisöä leikkiin ja lämpimään vuorovaikutukseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo – Erilaisuuden kunnioittaminen ja itseään koskevien asioihin vaikuttaminen kasvattavat kestävät siivet itseään ja muita arvostavaan elämään

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸⁸ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸⁹. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Meillä Sallassa inklusiivisuuden toteuttaminen lähtee arvoista ja se on lapsen edun kokonaisvaltaista ajattelua. Sallassa teemme yhteistä arvotyöskentelyä jatkuvasti ja arvioimme arjen pedagogiikan toteutumista inklusiivisten periaatteiden kautta. Ymmärrämme, että inklusiivisuus on jatkuvaa kehittymistä ja kehittämistä. Meidän pedagogiikassa inklusiivisuudella tarkoitetaan arjen laadukasta pedagogiikkaa, joka kuuluu kaikille. Meille on tärkeää moninaisuuden arvostaminen, yhdenvertaisuus, tasa-arvo, yhtäläiset oikeudet, osallisuus ja yhteisöllisyys. Jokaisella lapsella oikeus kuulua yhteisöön ja erilaisuus nähdään voimavarana ja vahvuutena. Kun toimimme inklusiivisten arvojen ja toimintamallien mukaan hyödyttää se kaikkia yhteisöme jäseniä, sillä osallisuus on yhteistä. Lapsen etu on meille tärkein ja lapsen oikeus on suurempi kuin aikuisen.

Lapsen osallisuutta ja omatoimisuutta tukeaksemme mallinamme ja kannustamme lasta toimimaan erilaisissa arjen tilanteissa. Emme tee puolesta, vaan annamme lapselle mahdollisuuksia, tilaa ja aikaa kokeilla ja opetella itse. Tuemme lasta pyytämään itse apua, kun hän sitä tarvitsee. Käsittelemme yhdessä lapsen kanssa niitä tunteita, joita uuden opettelu tuo tullessaan. Esimerkiksi oman paikan valitseminen ruokailussa voi tuoda yhdelle suunnatonta iloa, toiselle ahdistusta ja kolmannelle suuren kiukun, mutta tunteet kuuluvat jokaisen elämään, myös lasten. Aikuisten tehtävä on luoda tunteen käsittelyn tilanteesta turvallinen ja tukea lasta tunteen ilmaisussa ja itsesäätelyssä.

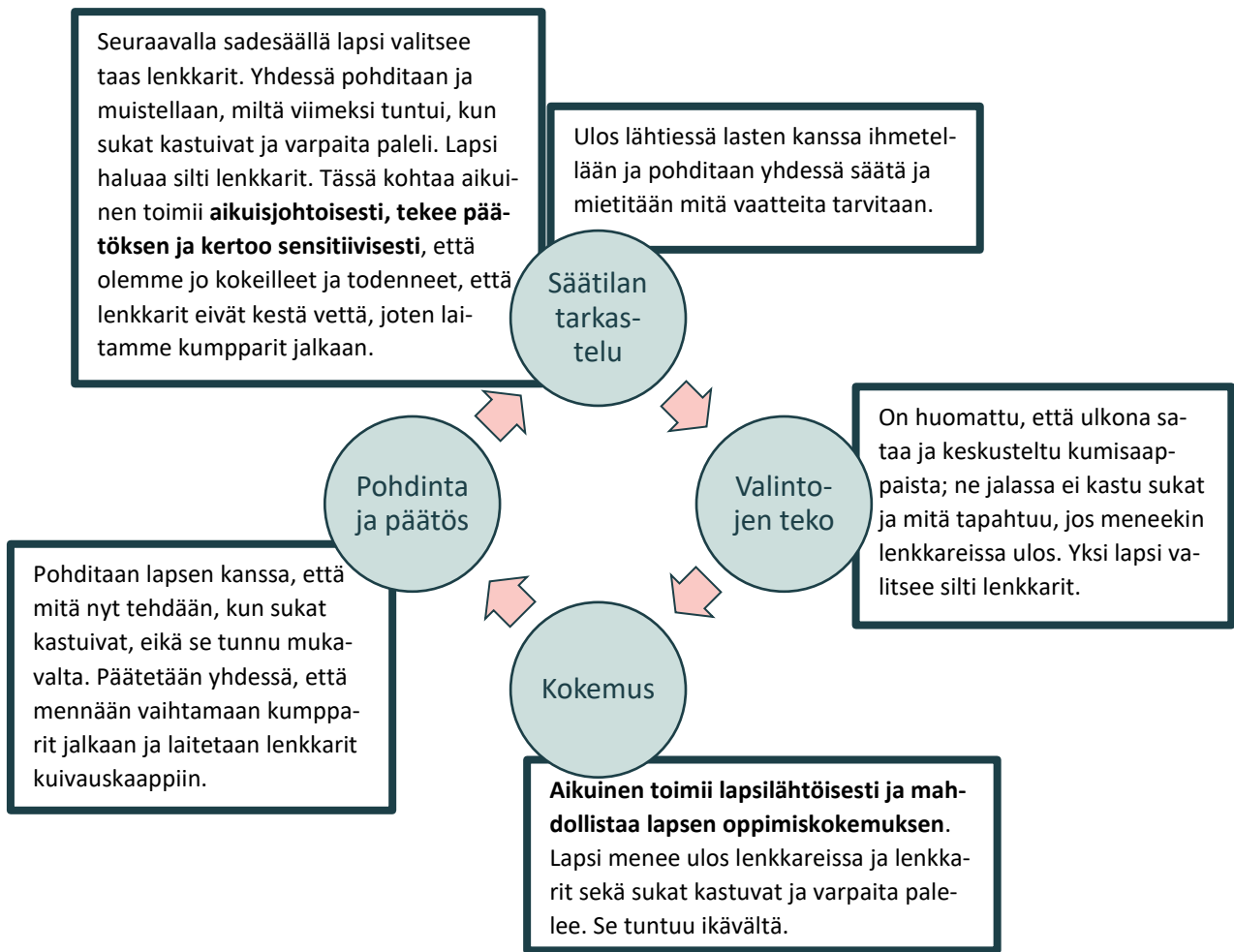
Lasten mielenkiinnon kohteet ovat toiminnan lähtökohtana, joka tarkoittaa lapsilähtöistä toimintaa. Tämä ei tarkoita sitä, että lapsi päättää asioista, vaan lapsen annetaan kokeilla ja oppia kokemastaan sekä tuoda ideansa, ajatuksensa ja mielipiteensä esille. Opetamme lasta ajattelemaan kriittisesti, emme tottelemaan. Lapsilähtöistä toimintaa toteutetaan aikuisjohtoisesti, joka tarkoittaa sitä, että aikuinen asettaa toiminnalle raamit.

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁸⁹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

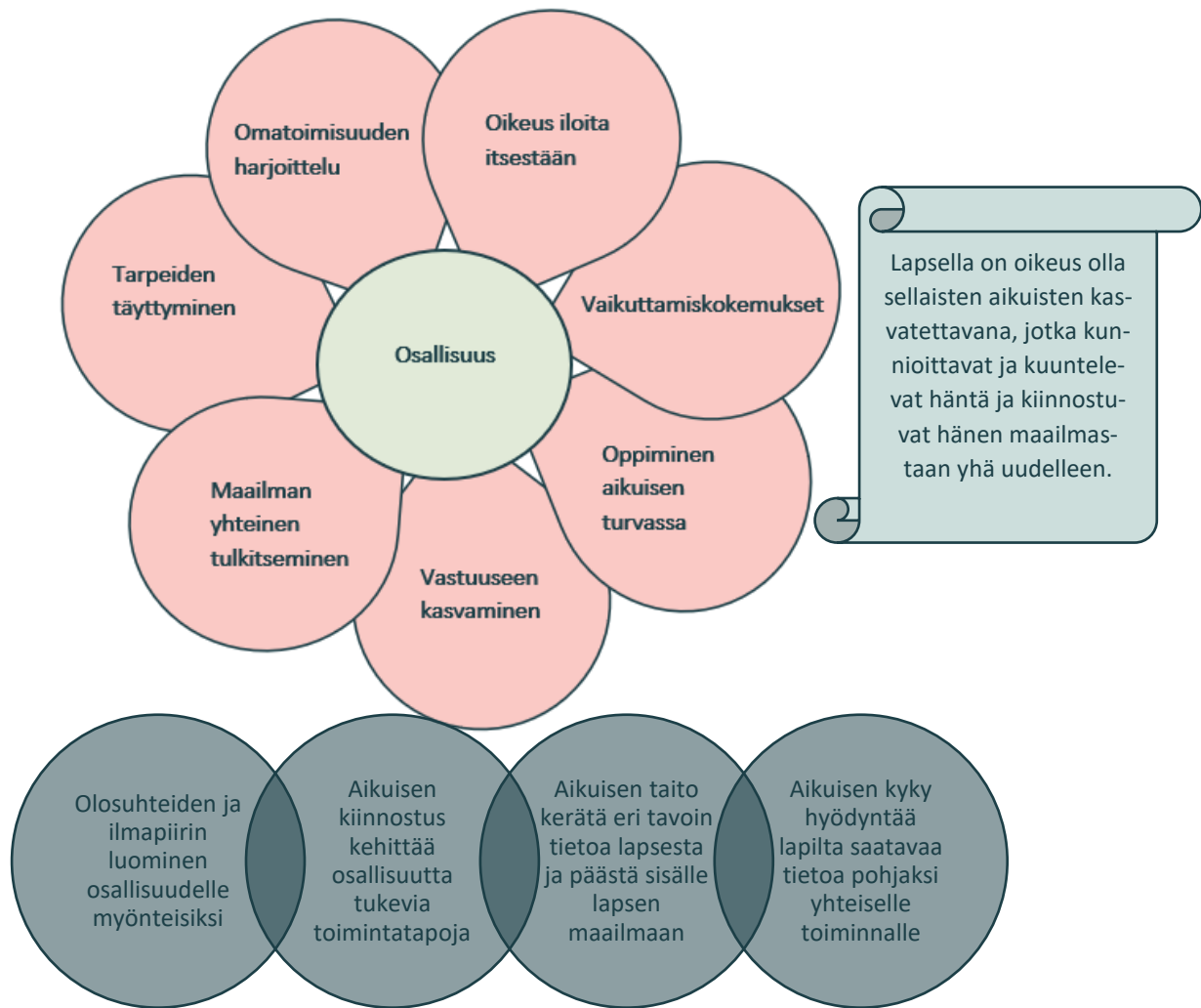

Alla esimerkki lapsilähtöisestä, mutta aikuisjohtoisesta toiminnasta:

Kuvio 6. Lapsilähtöinen ja aikuisjohtoinen toiminta

Kuvio 7. Lapsen osallisuuden osatekijät (Lähde: Venninen, Leinonen & Ojala 2010.)

Arviointi: Henkilöstö toimii sensitiivisesti ja havaitsee lasten aloitteet sekä vastaa niihin lasten osallisuutta ja toimijuutta tukevalla tavalla.

Arviointi: Henkilöstö varmistaa, että jokaisella lapsella on hyvä olla varhaiskasvatuksessa. Lapset kokevat tulevaisuutensa kuulluksi sekä arvostetuksi sellaisina kuin ovat.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus – Elinvoimaa ja kulttuuriperintöä erämaan nuotiotulilla

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuttuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehityksestä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Yksi meidän pedagogiikan arvoistamme on juuret Sallassa. Se tarkoittaa perinteiden kunnioittamista, luonnonläheisyyttä ja yhteisöllisyyttä. Myös Sallan ympäristölupauksessa luvataan, että elämme Sallassa ylpeydellä, kuten äitimme ja isoisämme: yhteistyössä, luontoa ja historiaa kunnioittaen ja vieraat otamme osaksi tätä. Salla on myös kansainvälistyvä kunta niin asukkaiden kuin matkailijoidenkin osalta, joten niin kunnassa kuin työyhteisöissäkkin on läsnä monikulttuurisuutta ja erilaisia kieliä, niin myös varhaiskasvatuksessa. Lasten kanssa pohditaan ja tutkitaan erilaisia kulttuureja, kieliä, erilaisuutta ja tasa-arvoa. Onkin tärkeä tiedostaa juurten ja perinteiden kunnioittamisen ohella, että varhaiskasvatus on elämän taitojen oppimista ja siksi huomioimme opetuksessa ja kasvatuksessa sen, että pienet sallalaiset juuriaan kasvattavat lapset haluavat ehkä jonain päivänä levittää siipensä ja lentää kokeilemaan niiden vahvuutta ympäri Suomea tai maailmaa.

Meidän pedagogiikkaan kuuluu, että aikuiset puhuvat toisilleen kauniisti joka tilanteessa tiedostaen, että he toimivat koko ajan esimerkkinä lapsille. Näin lapset oppivat sensitiivisen kohtaamisen ja keskustelun taidon. Sallalaiseen kulttuuriin kuuluu avoimuus ja uteliaisuus ja siten myös sallalaiset lapset ovat uteliaita, avoimia ja tykkäävät keskustella asioista vieraidenkin ihmisten kanssa. Lasten kanssa keskustelulle ja yhteiselle pohdiskelulle on aina aikaa ja panostamme niihin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa – Äkkää vastuusi: turvallista ilmapiiriä, paikallisuutta, puhdasta ilmaa sekä lähiluontoa kunnioittaen

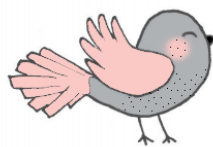
Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tuetaan suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁹⁰. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaisuuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

⁹⁰ Varhaiskasvatuslaki 10 §

Hei lapset, liikummeko tänään ruokalaan porotokkana, hirvi-vaellusjonona vai pomppivina pupuina?

Meijän pedagogiikassa kannustetaan lapsia liikkumaan erilaisissa arjen tilanteissa, esimerkiksi siirtymissä hyödynnetään erilaisia liikkumisen tapoja ja leikin maailmoja. Turhaa istumista ja jonottamista vältetään ja kehollinen oppiminen on tärkeässä roolissa kaikessa toiminnassa.

Meidän tehtävämme on kiinnittää huomiota tunneilmapiiriin, jonka me omalla esimerkillä luomme. Psykkisen oppimisympäristön luominen sensitiiviseksi ja turvalliseksi vaatii jokaiselta meiltä erityisen huomion kiinnittämistä sanoihin, ilmeisiin, eleisiin ja kehon kieleen. Psykkisesti turvallinen oppimisympäristö ennalta ehkäisee kiusaamista. Tämän tuoksi meillä on käytössä Meijän vuorovaikutus-, kaveri- ja tunnetaitojen vahvistaminen – Kiusaamisen ehkäisy ja puuttumisen toimintamalli (https://www.salla.fi/wp-content/uploads/2022/06/Kiusaamisen_ehkaisy_ja_puuttuminen.pdf). Jokaisella hymyllä luomme positiivisuutta ja sitoudumme lämpimään ja sensitiiviseen vuorovaikutukseen. Panostamme vuorovaikutussuhteeseen lapsen kanssa, olemme läsnä hetkessä, vastaamme vahvoihin tunteisiin empatialla ja olemme johdonmukaisia mutta samalla joustavia. Tiedostamme, että jokainen kohtaaminen jättää jäljen lapseen ja sen, että yksikin aikuinen voi taata onnellisen lapsuuden.

Meijän pedagogiikassa lasten hyvinvointia tuetaan ruokailu- ja lepohetkillä kannustamalla lapsia itsenäiseen toimimiseen ja tarjotaan mahdollisuuksia vaikuttaa itseensä koskeviin asioihin. Omatoimiseen ruokailun harjoitteluun kuuluu mm. leivän voitelu, juoman kaataminen, valintojen tekeminen, hedelmien ja vihannesten kuoriminen ja pilkkominen sekä kylläisyyden tunteen tunnistamisen harjoittelu. Esimerkkinä ruokailussa lapset saavat kasvattajan tuella valita oman ruokailupaikkansa sekä harjoitella ruuan ottamista itse. Varhaiskasvatuksen ruokailusuositusten mukaisesti kaikki ruokailuhetken kuuluvat ruuat ovat yhtä aikaa esillä ja ne saa syödä haluamassaan järjestyksessä.

Varhaiskasvatuksessa on valtavasti ärsykeitä, jotka vaativat lapsen huomiota. Lepohetkellä lapselle taataan levähtäminen/nukahtaminen, jolloin lapsen aivot saavat tarvitsemansa tauon. Meijän pedagogiikassa lasta ei pakoteta makamaan hiljaa, vaan lepo voi tapahtua erilaisin menetelmin, esim. satua kuunnellen, makoillen, rauhassa istuskellen, piirtäen, venytellen, musiikkia tai hiljaisuutta kuunnellen, hengitysharjoituksia tehden. Lepohetken voi toteuttaa vaikkapa ryhmätilaan yhdessä rakennettuun majaan.

Arviointi: Ruokailutilanteet, lepo hetket, siirtymät ja pukemistilanteet ja muut perustoiminnot toteutetaan pedagogisesti tavoitteellisesti.

Arviointi: Henkilöstö rakentaa myönteisen oppimisympäristön lapsille. ryhmän ilmapiiri on turvallinen, lämmin, oppimaan innostava ja välittävä.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁹¹. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

⁹¹ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Kintalanharjun varhaiskasvatuskeskuksen oppimisympäristöt ovat monimuotoisia, tilat monikäyttöisiä ja muunneltavia. Varhaiskasvatuksen käytössä on leikkihuoneita, pienryhmätiloja sekä sali ja ruokala.

Pihan suunnittelussa on otettu huomioon luonnonläheisyys hyödyntämällä luonnonmateriaaleja, esimerkiksi isot kivet ja pölköt rikastuttavat ja aktivoivat lasten liikkumista ja leikkiä. Varhaiskasvatuksen pihassa sijaitsevalla monitoimikentällä on tilaa sääntöleikeille, pallopeleille yms. talviaikaan pihasta pääsee suoraan luistelemaan ja hiihtämään. Pihastamme löytyy myös kota, jossa jokainen ryhmä pääsee viikoittain omana kotapäivänään grillileimaan, lukemaan kirjoja, tunnelmoimaan, lämmittelemään aidon tulen äärelle ym.

Oppimisympäristöinä hyödynnetään aktiivisesti pihalta alkavaa metsää sekä Liinaharjun ja kylän leikkipuistoa. Lisäksi oppimisympäristöinä toimivat mm. kirjasto, museo, Kievari, Pirtti, Salla-tunturi, Ruuhijoen ulkoilureitti, Sallan keskusta, kylpylä, Marjavaaran metsäalue, urheilukenttä sekä kunnassa toimivat muiden toimijoiden yksiköt. Voimme tehdä esi-

merkiksi kävelyretken ikääntyneiden palvelukodille ilahduttamaan mummoja ja pappoja laulujen kera. Paikallinen liikenne on myös yksi oppimisympäristö, jossa harjoitellaan liikennesääntöjä ja toisten huomioimista liikenteessä. Teemme yhteistyötä Liikenneturvan kanssa.

Oppimisympäristöjen merkitystä ja muutosta on työstetty vuosina 2021-2022 Opetushallituksen rahoittamassa hankkeessa: Meidän pedagogiikkaa kohti Sallassa (innovatiivisten oppimisympäristöjen edistäminen varhaiskasvatuksessa). Meidän oppimisympäristösämme kaikki, esimerkiksi liikuntaan, musiikkiin sekä taiteen luomiseen tarvittavat välineet ovat lasten saatavilla ja lapsilla on mahdollisuus luovaan itsensä toteuttamiseen päivittäin. Olemme tehneet myös yhteistyötä Hannelandian kanssa, jolloin on vielä syvennytty oppimisympäristöjen merkitykseen ja rakennettu yhdessä erilaisia leikkimaailmoja ja leikkitarjoumia ryhmiin. Leikkitarjoumat luovat tiloista innostavia ja leikkiin kutsuvia. Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa, mutta henkilöstön vastuulla on luoda tiloihin leikkimaailmojen perustat, jotka täydentyvät lasten mielenkiinnon kohteiden mukaan.

Meidän pedagogiikassa leikkejä ei siivota koreihin, vaan ne kerätään omille paikoilleen leikkitarjoumaksi seuraaville leikkijöille. Jokaisella leikkiympäristöllä on oma tarinansa, joka kehittyy lasten leikeissä. Kasvattajan mallintaessa leikkitarjoumien rakentamista lapset oppivat yhteisöllisesti pitämään huolta ympäristöstään ja kunnioittamaan sitä. Leikin ollessa pitkäkestoinen, yhdessä aikuisen kanssa voidaan päättää, että leikin voi jättää paikalleen ja sitä voidaan jatkaa myöhemmin. Jokainen ryhmä on sopinut oman siivouspäivän siivoajan kanssa, jolloin tilat järjestetään siten, että pinnat ovat vapaina.

Meillä oppimisympäristöjä on alettu rakentamaan vasun oppimisen alueiden mukaisesti leikkimaailmoiksi. Esimerkiksi alakerrassa kaksi ryhmää toimii yhteisissä tiloissa, joissa he leikkivät joustavin pienryhmin. Tiloista löytyy liikuntaleikki-/pelihuone, rakenteleikkihuone, luovailuhuone sekä kotileikkihuone. Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alue painottuu liikuntaleikki-/pelihuoneessa, jossa fyysinen aktiivisuus on luonteva osa lapsen päivää, siellä on tilaa pelata vaikkapa sählyä, keilata sekä pelata lautapelejä. Huone antaa mahdollisuuden lähteä tutkimaan lasten kanssa mitä lihaksia tarvitetset esim. jalkapallon pelaamiseen ja mitä tulee syödä, jotta jaksaa pelata. Tutkin ja toimin ympäristössäni -oppimisen alue painottuu rakenteleikkihuoneessa, jossa luontaisesti nousee esiin matemaattinen ja teknologinen ajattelu rakenteleikkien kautta. Ilmaisun monet muodot -oppimisen alue painottuu luovailuhuoneessa, jossa tarjolla on mm. musiikkivälineet, taiteen luomisen välineet, tilaa tanssia ja tehdä erilaisia nukketeatteriesityksiä, katsoa lasten esityksiä älytaululta sekä luoda draamaleikkejä. Minä ja meidän yhteisömme sekä kielten rikas maailma -oppimisen alueet painottuvat kotileikkihuoneessa, josta löytyy olohuone eli meidän oma kirjastomme. Olohuoneen lisäksi tilasta löytyy koti ja kauppa. Tilat luovat mahdollisuuksia erilaisiin roolileikkeihin.

Arviointi: Varhaiskasvatuksen kaikki oppimisympäristöt ovat terveellisiä, turvallisia, monipuolisia ja oppimista edistäviä.

Arviointi: Henkilöstön ja lasten yhdessä suunnittelema ja rakentama pedagoginen oppimisympäristö kannustaa lapsia leikkimään, liikkumaan, tutkimaan, luomaan ja ilmaisemaan. Oppimisympäristöä arvioidaan ja muokataan säännöllisesti lasten tarpeiden ja mielenkiinnonkohteiden mukaisesti siten, että se haastaa ja innostaa lapsia oppimaan.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁹².

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö – perhelähtöisyys

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁹³. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁹⁴.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Salla
In the middle of nowhere

Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön lähtökohtana on lapsi- ja perhelähtöisyys, jota 4K:n periaate tukee. Huoltaja kohdataan, häntä kuunnellaan, hänen kanssaan keskustellaan ja häntä kannustetaan kasvattajana. Tavoitteena on, että huoltajat tulevat kuulluksi ja kokevat olevansa osallisia lapsensa varhaiskasvatuksessa. Yhteistyö edellyttää henkilöstöltä ja huoltajilta avointa, sensitiivistä ja aktiivista vuorovaikutusta. Yhteistyötä tehdään päivittäisissä arjen kohtaamisissa, vasukeskusteluissa, sähköisen viestinnän kautta, erilaisten kyselyjen kautta, vanhempainilloissa sekä teemailloissa, tapahtumissa ja juhlissa. Yhteistyön tavoitteena on vahvistaa osallisuutta, vaikuttamisen mahdollisuutta, yhteisöllisyyttä sekä luoda luottamuksellinen ilmapiiri.

⁹² Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁹⁴ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Keväällä 2022 teimme Meijän pedagogiikkaa kohti Sallassa -hankkeessa hyvinvointihaasteen sekä henkilökunnalle että huoltajille oppimisen ja hyvinvoinnin edistämiseksi oppimiskäsitykseen liittyen. Haasteessa pyydettiin kertomaan vinkkejä oman hyvinvoinnin ylläpitämiseen ja toteuttamaan niitä tietoisesti kahden viikon ajan. Huoltajilta nousi esiin hyvinvoinnin ja oppimisen edistämiseksi tällaisia vinkkejä: koirat ja niiden kanssa leikkiminen, rehellisyys, erilaisuuden hyväksyminen, metsässä kuljeskelu, rakastava perhe, iltojen rauhoittaminen ja riittävä aika unelle, porojen bongailu ja moottorikelkkailu. Henkilökunnan vinkeiksi nousivat: käsityöt, tanssi, laulaminen, nauraminen itselle, pilkkiminen, jonka avulla pääsee omaan flow tilaan, retkeily, valokuvaus, metsäily.

Meijän pedagogiikkaan kuuluu, se että lapsi saa opetella omalla tasollaan erilaisia elämän, ilmaisun ja kertomisen taitoja. Tätä harjoitellaan esimerkiksi siten, että lelut kerätään paikalleen ennen kotiin lähtöä ja varhaiskasvatuspäivän päätteeksi lapsi kertoo itse päivästä ja oppimisestaan vanhemmilleen. Kasvattaja ei kerro puolesta, vaan tukee lapsen omaa ilmaisua. Lopuksi kiitetään päivästä ja heipataan.

Arviointi: Huoltajien osallisuus varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toimintaan ja arviointiin mahdollistetaan. Erilaisia kasvatusyhteistyön muotoja ja toimintatapoja suunnitellaan yhdessä huoltajien kanssa.

Arviointi: Kasvatusyhteistyön lähtökohdaksi on lapsen ja hänen huoltajiensa arvostaminen sekä avoin, tasavertainen ja luottamuksellinen suhde. Vuorovaikutuksessa näkyy kunnioitus huoltajien tuntemukseen lapsestaan sekä henkilöstön ammatillinen tieto ja osaaminen.

Yhteistyö eri tahojen kanssa – enemmän yhdessä

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹⁵. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹⁶.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaisesta tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁹⁷

⁹⁵ Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

⁹⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹⁷ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

Monialainen yhteistyö mahdollistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen. Yhteistyön tavoitteena on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsen tarpeita vastaavaksi. Kaikki yhteistyö edellyttää yhteistä suunnittelua ja avointa keskustelukulttuuria. Tämä mahdollistaa lasten, huoltajien, henkilökunnan sekä muiden toimijoiden osallisuuden varhaiskasvatukseen. Onnistunut yhteistyö edistää kokonaisvaltaisesti lapsen hyvinvointia.

Sallan kunnan sivistyspalveluissa on kehitetty vahva paikallinen koulutuksenjärjestäjä –malli, joka tukee tiivistä yhteistyötä sivistystoimen eri palveluiden (kirjasto- ja kulttuuripalvelut, liikunta- ja nuorisopalvelut, perusopetuspalvelut, lukiopetuspalvelut, varhaiskasvatuspalvelut) kesken. Sivistystoimen johtoryhmä vastaa monialaisen yhteistyön suunnittelusta, toteuttamisesta, arvioinnista ja kehittämisestä.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö tekee tiivistä yhteistyötä neuvolan ja lastensuojelun sekä muun sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön kanssa. Varhaiskasvatuspalveluiden johtaja kutsuu koolle tarvittaessa, vähintään neljä kertaa vuodessa varhaiskasvatuksen monialaisen tiimin, johon voi kuulua neuvolan terveydenhoitaja, psykologi, terapeutit, lastenlääkäri, lastensuojelun työntekijä yms. Varhaiskasvatuksen monialaisessa tiimissä suunnitellaan, arvioidaan ja kehitetään yhteistyötä sekä pohditaan yleisellä tasolla ja laaja-alaisesti, miten varhaiskasvatuksessa voidaan vastata lasten ja perheiden muuttuviin tarpeisiin nyt ja tulevaisuudessa. Yhteistyötä tehdään myös perusopetuksen, kunnan teknisten palveluiden sekä muiden paikallisten toimijoiden, kuten seurakunta, järjestöt, vpk, poliisi yms. kanssa.

Sallan varhaiskasvatuksen ja neuvolan yhteistyöhön kuuluvat perheen tukeminen, LENE-testit (leikki-ikäisen neurologisen kehitys) sekä laajat ikäkausitarkastukset, jotka tehdään neuvolassa 1,5-vuotialle tarvittaessa ja varhaiskasvatuksen aloituksesta riippuen sekä kaikille 4-vuotiaille. Laajoja ikäkausitarkastuksia varten henkilökunta laatii havaintoihinsa perustuvan havainnointilomakkeen lapsen toiminnasta ja hyvinvoinnista, joka käydään huoltajien kanssa läpi. Lomakkeet toimitetaan varhaiskasvatuksesta sisäisellä postilla neuvolaan. Lapsen edun mukaisesti terveystarkastuksen palaute toimitetaan neuvolasta varhaiskasvatukseen sisäisellä postilla. Palautteeseen voidaan kirjata mm. kasvuun ja kehitykseen liittyviä asioita, jotka varhaiskasvatuksessa tulee huomioida. LENE-testissä varhaiskasvatuksessa tehdään havaintoja vain osaan testin osioista liittyen ja neuvola ja tekee loput. Muille ikävuosille voidaan tarvittaessa tehdä neuvolaan tiedonsiirto-/havainnointilomake. Varhaiskasvatuksen tulee tehdä matalalla kynnyksellä tiedonsiirto neuvolaan, mikäli perheellä ei ole kontaktia neuvolaan. Neuvolan velvollisuus on tehdä asiasta tiedoksi sosiaalitoimeen.

Neuvolan kautta on perheiden mahdollista saada myös neuvolan perhetyötä, joka on maksuton, suunnitelmallinen matalan kynnyksen tuki. Tätä on mahdollista käyttää esim. tilanteissa, jolloin perheen arjessa on haasteita, perheessä on sairauksia, traumaattinen kriisi tai muuttunut perhetilanne.

Sallan varhaiskasvatuksessa psykologipalvelut toteutetaan ostopalveluna (vaatii lähetteen), Lapin keskussairaalan yhteistyönä (vaatii lähetteen) sekä Kemijärven päihde- ja mielenterveysklinikan kanssa yhteistyönä (ei tarvitse lähetettä). Perheitä voidaan ohjata olemaan ilman lähetettä yhteydessä Kemijärven perhe- ja mielenterveysklinikalle, mikäli on tarvetta psykologin palveluihin. Tätä polkua suositellaan erityisesti esiopetusikäisille lapsille. Nuorempien lasten osalta sekä laaja-alaisten haasteiden ilmetessä polku etenee neuvolalääkärin kautta Lapin keskussairaalaan.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima

sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 8. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

Salla
In the middle of nowhere

Arviointi: Henkilöstö vastaa opetussuunnitelman mukaisen toiminnan suunnittelusta, dokumentoinnista, arvioinnista ja kehittämisestä lapsen oppimista ja kehitystä tukevalla tavalla.

Arviointi: Varhaiskasvatuksen toiminta on lapsille merkityksellistä, oppimaan haastavaa sekä innostavaa.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

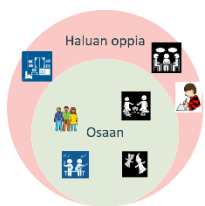
Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

Salla
In the middle of nowhere

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioinnin ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Pedagogisen dokumentoinnin avulla saadaan tietoa lasten elämästä, kehityksestä, ajattelusta, oppimisesta, kiinnostuksen kohteista, tarpeista ja lapsiryhmän toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi on jatkuva prosessi, joka tuo toiminnan näkyväksi lapsille, huoltajille ja henkilöstölle ja näin ollen mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagogisen dokumentoinnin tavoitteena on lapsilähtöinen ja aikuisjohtoinen kasvatusta ja opetus. Se tuo esille lasten kiinnostuksen kohteet ja tarpeet, joiden pohjalta esim. työtapoja, oppimisympäristöjä ja toiminnan tavoitteita muokataan. Pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lasten kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arvioinnissa sekä pidemmällä aikavälillä pedagogisen toiminnan arvioinnissa ja kasvattajien itsearvioinnissa. Lapset osallistuvat pedagogiseen dokumentointiin ja heitä tuetaan itsensä arvioimisen opettelussa ja arvioinnin dokumentoinnissa. Meidän pedagogiikkaan on luotu oma malli lasten itsearvioinnille, joka on OHO-itsearviointi (osaan ja haluan oppia). Sitä käytetään lapsen taitotason mukaisilla menetelmillä, kuten kuvat, piirtäminen, kertominen, sadutus, haastattelu, valo-/videokuvaaminen yms. OHO-itsearviointi liitetään lapsen vasuun ja/tai lapsen omaan portfolioon.

Meidän pedagogiikassa panostetaan myös pedagogisen dokumentoinnin kehittämiseen. Lapsia osallistetaan vahvasti mukaan yhteiseen dokumentointiin, jota reflektoidaan lasten kanssa. Lapset dokumentoivat itse omaa arkeaan, esimerkiksi ottamalla kuvia tai videoita. Heidän kanssaan käydään yhdessä läpi, mitkä kuvat ovat tärkeitä ja merkityksellisiä. Lapsen kanssa pohditaan yhdessä, mitä kuvassa tapahtuu, mitä siinä on opittu ja mitä lapsi haluaa oppia seuraavaksi. Pedagogisessa dokumentoinnissa on tärkeää, että sen tarjoamiin haasteisiin ja mahdollisuuksiin tartutaan. Pidämme säännöllisesti kasvattajien pedagogisia palavereja, joissa opetellaan, arvioidaan ja kehitetään myös pedagogista dokumentointia. Pedagogisessa dokumentoinnissa käytämme työkaluina mm. projektityöskentelyn tähtimallia sekä arviointilomaketta, vasun checklistaa sekä vasuseinää.

Meillä fyysinen tila on osa pedagogista dokumenttia, joka kertoo siitä, millaisia lapsia ja kasvattajia ryhmässä on, miten he toimivat ja mitä he tutkivat, opettelevat ja ajattelevat. Pedagoginen dokumentointi muokkaa oppimisympäristöjen ulkonäköä, käyttötapoja, välineitä ja materiaaleja. Dokumentteilla luodaan ja esitetään lasten omaa kulttuuria, mutta myös kasvattajien ammattitaitoa.

Arviointi: Henkilöstö havainnoi ja dokumentoi lasten arkea varhaiskasvatuksessa säännöllisesti ja systemaattisesti ymmärtääkseen lapsen kokemusmaailmaa. Yhdessä lasten kanssa monipuolisin menetelmin tuotettua tietoa hyödynnetään toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä.

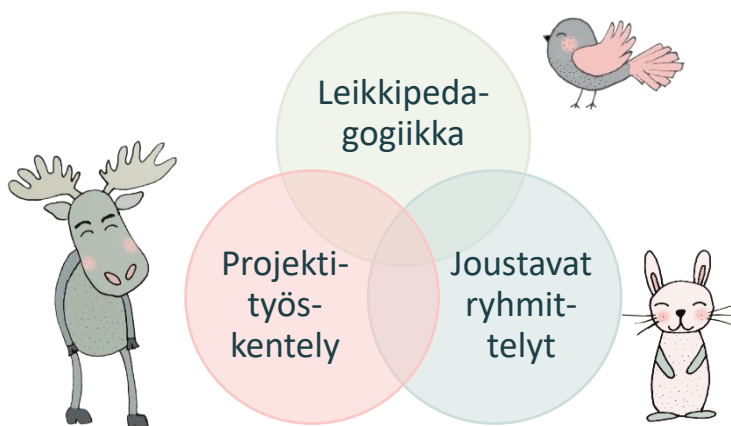
4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

Salla
In the middle of nowhere

Kuvio 9. Meijän monipuoliset työtavat

Meijän pedagogiikan työtavat vaihtelevat lapsiryhmän koon, iän, toiminnan sisältöjen, lasten mielenkiinnon kohteiden, tarpeiden sekä kehitystason mukaan. Toimintaa suunnitellaan yhdessä lasten kanssa ja suunnittelun kehyksenä toimivat lapsen mielenkiinnon kohteet, vahvuudet, tarpeet sekä ominaiset tavat toimia. Lapsi motivoituu ja sitoutuu toimintaan paremmin, kun hän saa olla osallisena suunnittelussa ja kun toiminta tukee lapsen ominaisia tapoja toimia, kuten leikki, ilmaisu, tutkiminen ja fyysisesti aktiivinen toiminta. Monipuolisissa työtavoissa hyödynnämme leikkiä, luovuutta, draamaa, erilaisia ilmaisun keinoja, toiminnallisuutta, mielikuvitusta, mediaa ja digitaalisia välineitä sekä käytämme monipuolisesti kehoja ja aisteja. Työtapojen toimivuutta arvioidaan koko ajan projektien edetessä yhdessä lasten kanssa sekä pedagogisissa tiimeissä. Meijän pedagogiikan yhteisiä linjauksia työtavoille ovat leikkipedagogiikka, projektityöskentely sekä toiminta joustavin ryhmittelyin.

Leikkipedagogiikasta ja leikistä, ja sen tukemisesta työtapana kerromme tarkemmin luvussa 4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.

Projektityöskentely on yksi meijän pedagogiikan monipuolisista työtavoista, joka mahdollistaa lapset käyttämään mielikuvitustaan, luovuuttaan, aktiivista liikkumista ja lapset pääsevät suunnittelemaan, toteuttamaan ja leikkimään suunnittelemaansa leikkiprojektia. Projektityöskentely tarkoittaa meijän pedagogiikassa projekteja, jotka etenevät leikin ja leikkimaailmojen sisällä, opimme yhdessä leikin ja tarinallisuuden kautta. Käytämme projektityöskentelyssä työkaluina sekä toiminnan suunnittelussa että arvioinnissa tähti -lomaketta, arviointi -lomaketta (liitteenä) sekä vasun checklistaa. Projektien teemat rakentuvat lasten mielenkiinnon kohteista, joita löydetään keskustelujen sekä leikkien ja toimintojen havainnoinnin kautta. Projektin teema voi olla myös lähtöisin esimerkiksi sadusta, laulusta tai lasten kulttuurista. Havainnointi korostuu, kun lapsi ei tuota vielä puhetta. Seurataan, mihin lapsi kohdistaa katseensa, mitä leluja hän valitsee, mitä hän ilmaisee eleillään ja liikkeillään. Kasvattajan tehtävä on innostaa, rikastaa ja sitouttaa lapsia projektiin, leikkimään, tutkimaan ja ratkaisemaan asioita sekä linkittää projekteihin vasun mukaisia oppimisen alueita sekä lapsen vahvuuksia ja tarpeita. Projektit voivat olla lyhyitä tai pidempiä, jopa koko toimintavuoden mittaisia ja ne voivat laajeta ryhmästä toiseen. Mitä pidempi projekti, sitä sitoutuneempaa lasten ja kasvattajien toiminta on. Projektityöskentelyssä korostuu yhteisöllisyys, läsnäolo sekä oppiva yhteisön perusta, jotka ovat myös meijän pedagogiikan arvoperustaa. Projekteista tuotetaan yhdessä lasten kanssa pedagogista dokumentointia ryhmän tiloihin näkyville, jotta toimintaa voidaan arvioida ja kehittää yhdessä lasten kanssa. Leikkiprojektien pedagogisessa dokumentoinnissa lapset pääsevät pohtimaan oppimaansa ja siten huomaamaan vahvuuksiaan, joka vahvistavat heidän itsetuntoaan.

Joustavat ryhmittelyt tarkoittavat vaihtelevia pienryhmiä, jotka muodostetaan toiminnan mukaan. Meijän pedagogiikkaan kuuluu, että pienryhmät jaetaan pääsääntöisesti kolmella eri tavalla: lasten mielenkiinnon kohteiden mukaan, kasvattajan pedagogisesti suunnittelemiin ryhmiin tai arpaonnea hyödyntämällä. Joustaviin ryhmittelyihin jakaudutaan aamunuo tiolta ja ne rytmittävät siirtymiä ja toimintaa koko päivän ajan. Pienryhmässä lapsen osallisuus korostuu ja kasvattajalla on mahdollisuus olla lapselle aidosti läsnä. Pienryhmässä kohtaaminen ja vuorovaikutus toteutuvat kiireettömässä ja rauhallisessa arjessa.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapa. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämissä ja leikki-maailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskitetty tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havainnot käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

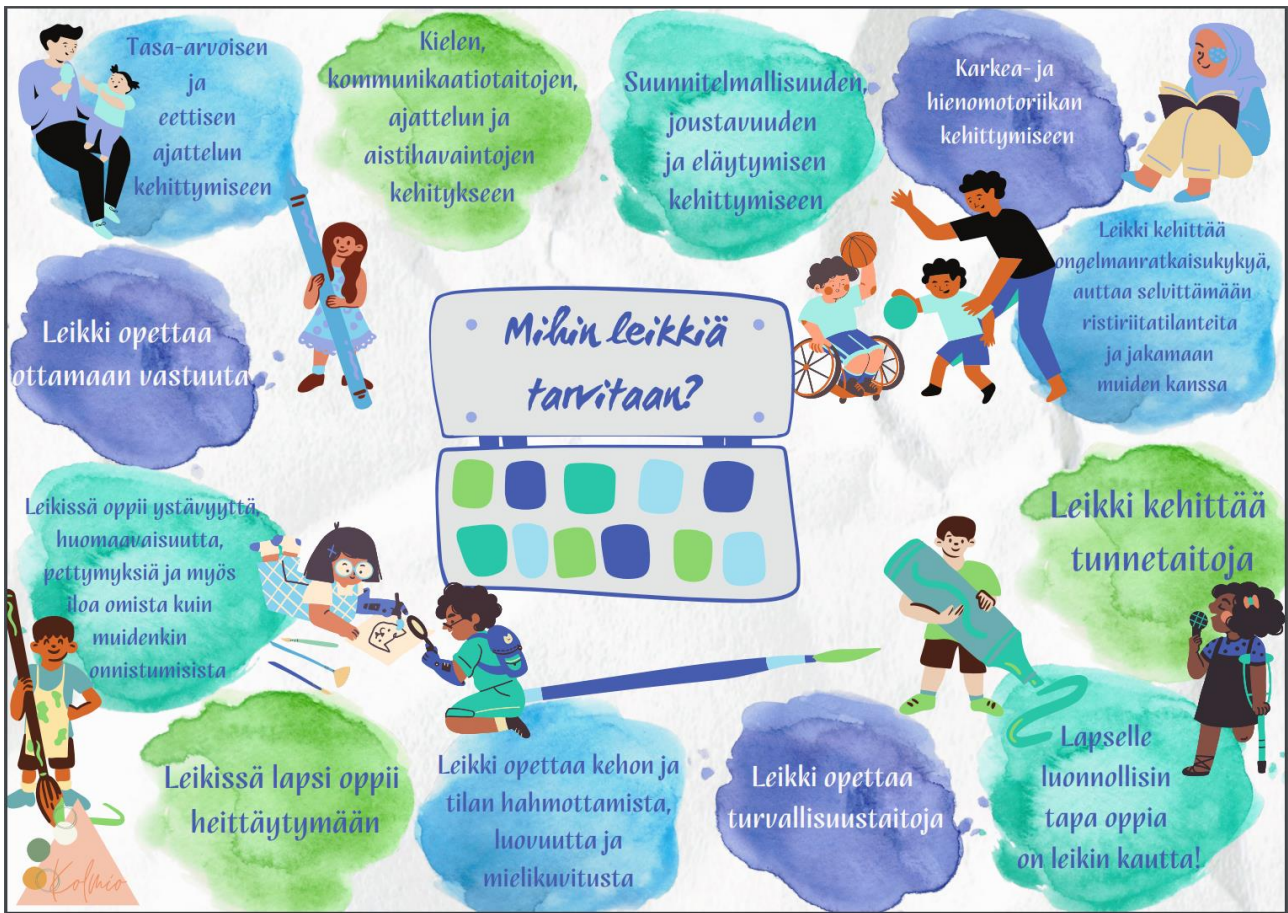
Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustele leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Salla
In the middle of nowhere

Meidän pedagogiikassa leikki on tärkein työtavoista. Meidän pedagogiikan tärkein perusta on hyvinvoiva lapsi, joka saa oppia erilaisia taitoja luontaisesti leikin avulla ja kokea oppimisen iloa. Jotta lapsilla on mahdollisuus oppia leikin kautta, kasvattajat miettivät millaisia leikkijöitä he itse ovat ja hyödyntävät vahvuuksiaan leikeissä. Kasvattajien leikkitaitoja harjoitellaan myös yhdessä erilaisissa tiimeissä. Meillä annetaan tilaa lasten leikkialoitteille ja leikki itsessään on arvokas, joka näkyy siten, että päivässä tärkeintä on leikki ja leikkiminen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Tavoitteenamme on, että kun lapsi tulee varhaiskasvatukseen, astuu hän suoraan leikin maailmaan. Yhdessä lasten kanssa kehitämme leikkiä edistäviä toimintatapoja sekä oppimisympäristöjä.

Kuva 4. Mihin leikkiä tarvitaan? (Lähde: Kolmiopeda, https://drive.google.com/file/d/1vyXfhVrUxENb7OyP-n7TrZ5Dkv_TlrcB/view)

Leikkipedagogiikassa kasvattaja rikastaa ja tukee leikkiä, tuoden leikkiin uutta tietoa ja taitoja, joita lapsi saa opetella yhdessä turvallisen ja sensitiivisen kasvattajan kanssa. Leikin merkitys tuottaa lapselle uusia kokemuksia ja avaa mahdollisuuksia olla vuorovaikutuksessa ympäröivän maailman kanssa. Leikin keinoin saadaan luotua uusia maailmoja ja rakennetaan tietoa. Lapsi luo merkityksiä yhdistelemällä tuttua ja vierasta mielikuvituksensa avulla. Mielen sisäiset ja ulkoiset toiminnot yhdistyvät eli lapsi ajattelee, kuvittelee ja leikkii samanaikaisesti. Leikin sisällä voidaan luoda uusia tilanteita, joissa lapsi voi kokeilla vapaasti ja uskaltautua aina vain pidemmälle taitojensa harjoittelussa. Leikkipedagogisen otteen omaavat kasvattajat luovat lasten kanssa leikkimaailmoja, joissa on tärkeää tarina, rikas sisältö sekä kasvattajien roolihahmot leikissä. Leikkimaailman sisällä toimiminen kehittää lapsen luovuutta ja ajattelua.

Kasvattajien ajatuksia leikistä ja leikkiä tukevasta työtavasta:

- aikuisen heittäytyminen tilanteisiin tärkeää
- aikuisen aktiivinen läsnäolo
- valmiiksi rakennetut leikkitarjoumat, joita rakennetaan eteenpäin yhdessä lasten kanssa
- lasten mielenkiinnon kohteiden huomioiminen ja hyödyntäminen
- leikin "flowtila"
- leikkiprojektit
- leikin kautta oppiminen

Arviointi: Henkilöstö on vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa lasten kanssa tavalla, joka vastaa lasten kehitystä, kiinnostuksen kohteita sekä oppimisen valmiuksia.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁹⁸ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

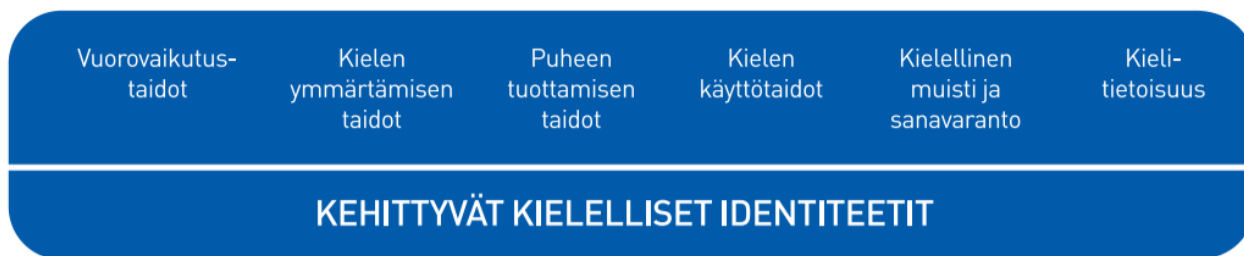
Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

⁹⁸ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Kuvio 10. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan suunnistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyyhin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorotte-
lua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustu-
minen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun
kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikkittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänneisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Sallan varhaiskasvatuksessa tehdään 3-vuotiaalle tarvittaessa sekä S2 (suomi toisena kielenä) -lapsille Kettu-testi – puheen- ja kielenarviointimenetelmä. Sillä kartoitetaan, ei testata, lapsen suomen kielen hallintaa.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja keuhollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksumaa, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottavat musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruiltaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työestetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä löytää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämaan ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojä havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävä elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla

opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävä elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysisistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojat tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodelle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella

päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁹⁹ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa¹⁰⁰. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatusta järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

⁹⁹ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

¹⁰⁰ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttäjä ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisu- ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielen kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttäjä ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksikielisuudelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molempipuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksikielisen tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää

saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielillä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

Salla
In the middle of nowhere

Sallan varhaiskasvatuksessa ei ole kielipesätoimintaa tai kaksikielistä varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatus Sallassa toteutuu suomen kielellä. Mahdollisten vieraskielisten lasten ja henkilöstön jäsenien omaa kieli- ja kulttuuri-identiteettiä tuetaan ja vahvistetaan monipuolisesti.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty¹⁰¹. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

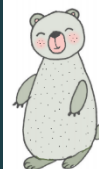
Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Salla
In the middle of nowhere

Arviointi: Lapsen yksilöllinen tuen tarve tunnistetaan. Henkilöstö arvioi tuen tarvetta yhdessä huoltajien kanssa ja lapselle järjestetään tarvittaessa tarkoituksenmukaista tukea monialaisessa yhteistyössä.

Arviointi: Varhaiskasvatuksen järjestäjän on varmistettava, että laadukkaat, inklusiivisuuden periaatteita toteuttavat varhaiskasvatuksen palvelut ovat kaikkien lasten saatavilla ja saavutettavissa.

Arviointi: Paikalliset varhaiskasvatuspalvelut on järjestetty siten, että ne turvaavat kehityksen ja oppimisen tuen toteuttamisen ja varmistavat, että jokainen lapsi saa tarvitsemansa tuen. Lapsen tarvitsema tuki tuodaan lapsen oppimisympäristöön.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä¹⁰² on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä.

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁰² Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹⁰³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämää tulkittamis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹⁰⁴.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämävastuussa oleva kunta¹⁰⁵. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta. Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰⁶-varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰⁷. Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviensa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰⁸. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰⁹. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹¹⁰. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹¹¹. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹¹², joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

Sallan kunnan varhaiskasvatuksessa lapsen tuki järjestetään kolmitasoisuuden periaatteen mukaan ja osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Tuki annetaan inklusiivisten periaatteiden mukaisesti ensisijaisesti lapsen omassa var-

¹⁰³ Varhaiskasvatustalaki 15 d §

¹⁰⁴ Varhaiskasvatustalaki 15 c §

¹⁰⁵ Varhaiskasvatustalaki 15 e §

¹⁰⁶ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰⁷ Varhaiskasvatustalaki 15 b §

¹⁰⁸ Varhaiskasvatustalaki 31 §

¹⁰⁹ Varhaiskasvatustalaki 15 c §

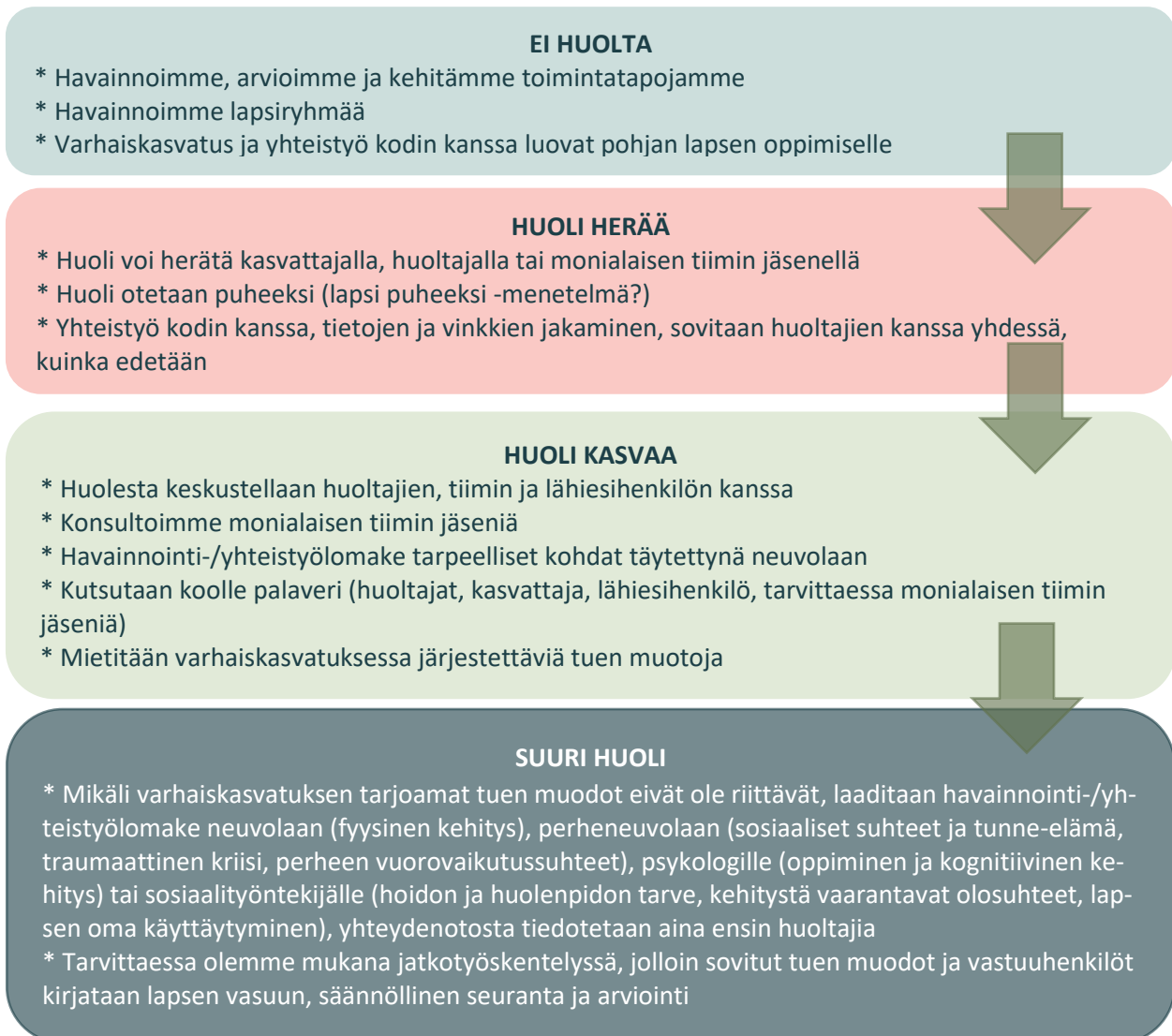
¹¹⁰ Varhaiskasvatustalaki 15 d §

¹¹¹ Varhaiskasvatustalaki 15 c §

¹¹² Varhaiskasvatustalaki 35 ja 38 §

haiskasvatusryhmässä. Tuki suunnitellaan yksilöllisesti lapsen tarpeiden mukaan yhteistyössä huoltajien ja muiden lapsen kannalta tarvittavien yhteistyötahojen kanssa. Lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet, mielenkiinnon kohteet, tuen tarpeet sekä lapselle luontainen tapa toimia, olla osallisena ja oppia. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat kaikille kasvattajille heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaisesti. Keskeisintä tuen antamisessa on kasvattajien toimintatavat ja oppimisympäristön muokkaaminen.

Kuvio 11. Lapsen tuen polku

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹¹³. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

¹¹³ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹¹⁴

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹¹⁵ Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹¹⁶

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatusta- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹⁷.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹⁸. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehdoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹⁹.

Teemme huoltajille yhteistyötapaamisissa esimerkiksi vasukeskusteluissa sekä arjen keskusteluissa näkyväksi varhaiskasvatuksessa käytettäviä tuen eri muotoja. Kerromme huoltajille varhaiskasvatuksen erityisopettajan antamasta tuesta sekä muista tarjolla olevista tukipalveluista. Kannustamme ja rohkaisemme huoltajia ottamaan puheeksi mahdolliset lapsen tuen tarpeet niiden ilmetyä. Kun tuen tarve ilmenee, keskustelemme asiasta heti sensitiivisesti lapsen ja huoltajien kanssa. Lasta ja huoltajia kuullaan koko tuen prosessin ajan. Kun tuesta keskustellaan, korostetaan lapsen vahvuuksia ja niiden huomioimista tuen järjestämisessä. Lapsen kanssa keskusteltaessa huomioimme lapsen iän ja osaamisen. Hyödynnämme keskustelussa esimerkiksi kuvatukea ja käymme asioita läpi lapsen kanssa leikin kautta.

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

¹¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

¹¹⁸ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

¹¹⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

Sallassa monialainen tiimi kokoontuu neljä kertaa vuodessa keskustelemaan yleisellä tasolla lasten tuen tarpeista. Monialaiseen tiimiin voi kuulua varhaiskasvatuksen opettajan, kasvattajan ja varhaiskasvatuspalveluiden johtajan lisäksi esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja, neuvolan terveydenhoitaja, toimintaterapeutti, puheterapeutti, kuraattori, psykologi ja sosiaalityöntekijä. Lapsen tukea suunnitellaan ja arvioidaan yksilökohtaisessa monialaisessa tiimissä, johon myös huoltajat osallistuvat. Yksilökohtaiseen monialaiseen tiimiin ei automaattisesti kutsuta kaikkia monialaisen tiimin asiantuntijoita, vaan ne asiantuntijat, jotka ovat merkittävässä roolissa lapsen tuen kannalta.

Yhteistyötä tehdään myös konsultoivan neuropsykiatrisen sairaanhoitajan sekä tarvittaessa erikoissairaanhoidon kanssa, esimerkiksi Lapin keskussairaala. Suositukset pidennetyistä oppivelvollisuudesta tulee yleensä erikoissairaanhoidon kautta. Huoltajat hakevat pidennettyä oppivelvollisuutta ja sivistysjohtaja tekee asiasta hallintopäätöksen. Varhaiskasvatuksen opettajat tai erityisopettaja antaa huoltajille tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden järjestämisestä.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtaivoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹²⁰ ja tuen muodot¹²¹ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹²². Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹²³.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omissa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun

¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹²¹ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹²² Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹²⁴.

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹²⁵. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁶.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla. Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁷.

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²⁸. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹²⁵ HE 148/2021 vp, s. 32

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²⁹. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääketai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatustilanteesta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

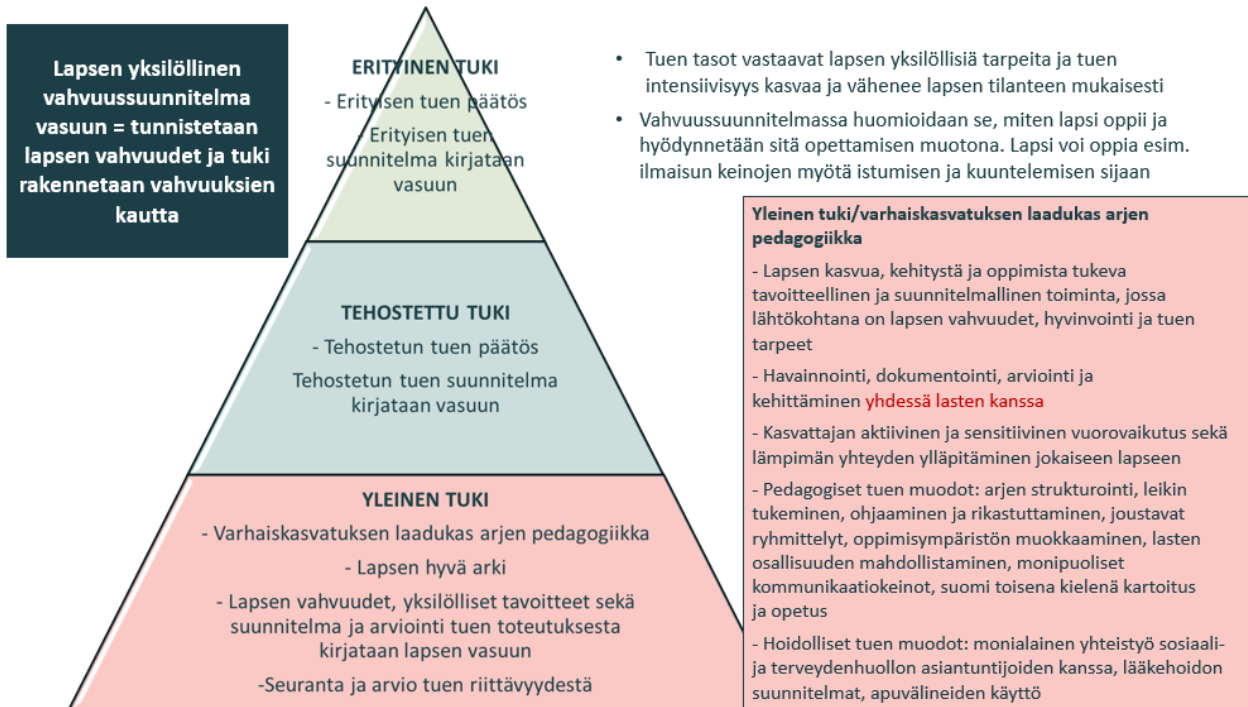
Salla
In the middle of nowhere

Sallassa varhaiskasvatus tarjoaa hyvän perustan lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Lapsen tuki järjestetään kolmitasoisien tuen mallin mukaan ja se on luo eheän jatkumon esi- ja perusopetukseen. Sallassa tuen tarpeita ennalta ehkäistään suunnitelmallisella ja laadukkaalla pedagogiikalla. Lapsen tuen suunnittelu, toteuttaminen ja arviointi on kasvattajien perustehtävä. Sallassa lapselle luodaan turvallisia ihmissuhteita oppimisen ja hyvän itsetunnon mahdollistamiseksi.

Lapsen tukea suunniteltaessa havainnoimme ja arvioimme ensin kasvattajien toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Pohdimme myös niiden soveltuvuutta lapselle. Erityisopettaja konsultoi kasvattajia lapsen tuen tarpeen arvioinnissa ja suunnittelussa sekä tarjoaa erilaisia menetelmiä tuen järjestämiseen. Lapsen tuki on konkreettisia kasvattajien toimintatapoja, joilla tuetaan lapsen toimintaa arjen eri tilanteissa. Tuen tasot ja muodot määritellään aina tuen tarpeiden mukaisesti lapsikohtaisesti.

¹²⁹ Varhaiskasvatustilanne 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

Kuvio 12. Meidän kolmitasoinen tuki

Yleinen tuki

Yleisen tuen perustana on varhaiskasvatuksen laadukas arjen pedagogiikka. Mikäli laadukas pedagogiikka ei riitä vastaamaan lapsen yksilöllisiä tarpeita, aloitetaan yleinen tuki välittömästi. Yleinen tuki on suunnitelmallisempaa ja sitä annetaan osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Jokainen kasvattaja on vastuussa yleisen tuen toteutumisesta. Usein yleinen tuki tukee koko lapsiryhmää. Sallassa yleinen tuki rakentuu yksittäisistä tuen muodoista. Tuen muodot ovat ensisijaisesti leikki, ennakointi, positiivisella palautteella ohjaaminen, kokopäiväpedagogiikka, joustavat ryhmittelyt, oppimisympäristöjen muokkaaminen ja sensitiivinen kohtaaminen sekä haastaviksi koetuissa tilanteissa yhteyden löytäminen lapsen kanssa. Mikäli yleisen tuen muodot eivät ole riittäviä, konsultoidaan varhaiskasvatuksen erityisopettajaa monialaisessa tiimissä sekä pohditaan ja arvioidaan yleisen tuen muotoja sekä tarvittaessa aloitetaan tehostettu tuki.

Tehostettu tuki

Tehostetussa tuessa lapsi saa säännöllistä tai samanaikaisesti useampia tukitoimia niillä alueilla, joilla hän tukea tarvitsee. Erityispedagoginen osaaminen sisältyy usein tehostettuun tukeen. Erityispedagogisen osaamisen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa on mukana varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Yleisen ja tehostetun tuen muodot ovat samankaltaisia, mutta tehostetussa tuessa tuen muodot ovat suunnitelmallisempia, intensiivisempiä ja jatkuvat pidempään. Usein tuen muotoja on käytössä useampia yhtä aikaa.

Erityinen tuki

Erityinen tuki aloitetaan pääasiassa silloin, kun lapsen tuen tarve johtuu lapsen vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyästä tai sosioemotionaalisen kehityksen vaikeista pulmista. Lapsen tuen tarpeen tilanne arvioidaan monialaisessa tiimissä. Sivustysjohtaja tekee erityisen tuen antamisesta hallintopäätöksen. Tuki aloitetaan kuitenkin heti tuen tarpeen ilmetyttyä. Erityisessä tuessa tuki on kokoaikaista, kokonaisvaltaista, jatkuvaa sekä suunnitelmallista ja yksilöllistä tukea, jossa tehdään suunnitelmallista yhteistyötä monialaisesti. Erityisen tuen vaikuttavuutta arvioidaan säännöllisesti monialaisessa tiimissä sekä sen tarpeellisuutta tarkistetaan aina lapsen tuen tarpeen muuttuessa.

Kolmitasoisien tuen malli

- Tuki voi sisältää: pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tuen muotoja
- Ensisijaista inklusion mukaisesti on lapsen etu ja tuen tarpeen mukaiset käytännön toteuttamistavat, joissa tulee toteutua lapsen osallisuus sekä oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää

Pedagogisen tuen muodot	Rakenteellisen tuen muodot	Hoidollisen tuen muodot
<ul style="list-style-type: none"> * arjen strukturointi, ennakointi * pedagoginen varhaiskasvatuspäivän rakenne ja päivärhythmi * leikin tukeminen, ohjaaminen ja rikastuttaminen * joustavat ryhmittelyt * oppimisympäristön muokkaaminen * lasten osallisuuden mahdollistaminen * sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat * suomi toisena kielenä kartoitus ja opetus * <u>veon</u> konsultointi * pedagogiset ja erityispedagogiset menetelmät ja ratkaisut 	<ul style="list-style-type: none"> * henkilöstömitoitus ja -rakenne * osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen, koulutukset * tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineet * joustavat ryhmittelyt, pien-, erityisryhmä, muu tarvittava ryhmämuoto * ryhmän lapsimäärän pienentäminen (tukikerroin) * ryhmäkohtainen avustaja 	<ul style="list-style-type: none"> * monialainen yhteistyö sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa * lääkehoidon suunnitelmat * ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet

Kuvio 13. Tuen muodot

Tuen muodot kartoitetaan yleisen tuen osalta kasvattajien tiimissä ja tehostetun sekä erityisen tuen osalta monialaisessa tiimissä lapsen tuen tarpeen mukaan. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava varhaiskasvatuslain (35 ja 38§) mukaan huomioon henkilöstömitoituksessa. Tämä on yksi rakenteellisen tuen muodoista. Monialaisessa tiimissä arvioidaan, miten tuen tarve huomioidaan henkilöstömitoituksessa. Se voi tarkoittaa esimerkiksi ryhmäavustajan palkkaamista lapsiryhmään tai lapsiryhmän pienentämistä. Mikäli päädytään lapsiryhmän pienentämiseen rakenteellisenä tuen muotona, käytämme Sallaan luotua tukikerroinmääritelmää. Tuen muoto ja tukikertoimen tarve/koko arvioidaan pedagogisessa arvioissa ja selvityksessä sekä tuen hallintopäätöksessä. Sallassa käytettävät tehostetun ja erityisen tuen tukikertoimet ovat tuesta ja tuen muodoista riippuen 1,5 ja 2,0 sekä 3,0.

Mikäli lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkettä, kirjataan se lapsen vasuun ja tehdään liitteeksi lääkehoitosuunnitelma, johon kirjataan lääkkeen antamisen ajankohta ja annostus, lääkkeen säilytys ja kuka/ketkä (+ varahenkilöt) antavat lääkkeen ja seuraavat vointia. Varhaiskasvatuspäivän aikana annamme lapselle ainoastaan välttämättömän lääkityksen. Lääkkeen tulee olla lääkärin määräämää, alkuperäisessä pakkauksessa ja siitä tulee käydä ilmi annostus ja ohjeet. Lääkehoidon toteuttaa terveydenhuollon ammattihenkilöt (varhaiskasvatuksessa toimivat lähihoitajat). Mikäli lääkehoitoa toteuttaa muut varhaiskasvatuksen työntekijät, he saavat perehdytyksen tähän ja terveydenhuollon ammattilainen varmistaa osaamisen näyttökokeen avulla.

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹³⁰. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

¹³⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹³¹.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹³². Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹³³. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttanutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹³⁴

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹³⁵. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut

¹³¹ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

¹³² Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³³ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³⁴ HE 148/2021 vp, s. 34

¹³⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoittoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointijankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveysterveystoimet, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹³⁶.

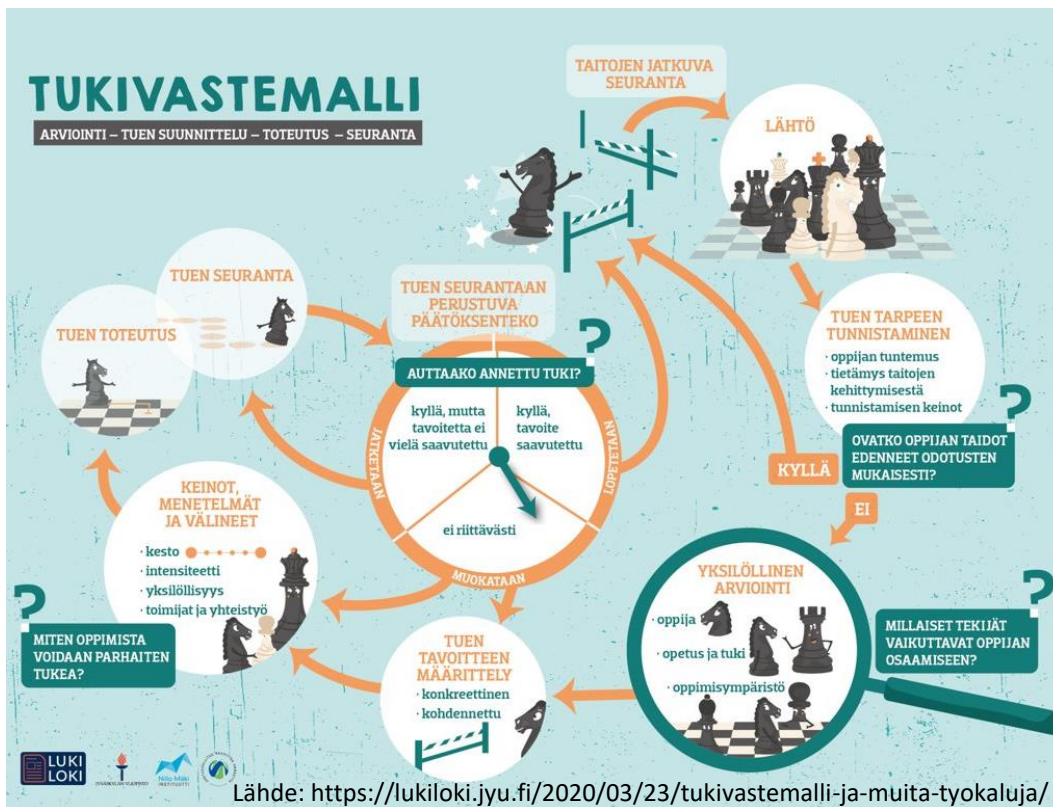
Meillä lasten vasut laaditaan vuosittain syyskuun loppuun mennessä tai kuukauden kuluttua varhaiskasvatuksen aloittamisesta. Lapsen ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lasten vasujen laadinnasta ja arvioinnista yhdessä tiiminsä, lapsen sekä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja monialaisen tiimin konsultointia hyödynnetään tarvittaessa. Lapsen tarvitsemat tukimuodot kirjataan jokaisella tuen tasolla lapsen vasuun tukivastemallia apuna käyttäen. Tuen kirjaamisessa noudatetaan vasun perusteita sekä hyödynnetään tukeen liittyviä asiakirjoja. Sallan varhaiskasvatukseen on kehitteillä Kurtti-Karhun pesä, jossa on yleisen tuen muotoja kasvattajien työn tueksi.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa lasta kuvataan aina aktiivisena oppijana vahvuuksien kautta. Tuen tarve ei ole lapsen pysyvä ominaisuus ja se muuttuu lapsen kasvaessa ja kehittyessä. Tuen järjestäminen kirjataan konkreettisina kasvattajien toimintatapoina ja oppimisympäristöjen muutoksina. Tuen menetelmien kirjaaminen toimii ohjeena kasvattajille.

Myös lapsen tuen arviointi toteutetaan ja kirjataan lapsen vasuun jokaisella tuen tasolla tukivastemallin mukaisesti. Tukivastemallissa yksilöllistä arviointia tehdessä pohditaan millaiset tekijät vaikuttavat oppijan osaamiseen. Meillä Sallassa se tarkoittaa lapsen vahvuuksien, mielenkiinnon kohteiden, osaamisen, onnistumisten ja luontaisen tavan oppia huomioimista yhdessä tuen tarpeen kanssa. Tuen tavoitetta määrittäessä pohdimme ja arvioimme ensin, mitä olemme jo siihen mennessä tehneet lapsen tukemiseksi. Lapsen vasuun kirjataan myös tuen tarpeen tason muutokset sekä tuen tarpeen päättyminen.

¹³⁶ HE 148/2021 vp, s. 35

Kuva 5. Tukivastemalli

Lapsen siirtyessä toiseen ryhmään, yksikköön tai esiopetukseen, kasvattajat huolehtivat tukeen liittyvästä tiedonsiirrosta. Tarvittava tieto siirtyy lapsen vasun muodossa tai tarvittaessa järjestettävän tiedonsiirtopalaverin kautta. Tiedonsiirtopalaveriin voi osallistua nykyisen ja uuden ryhmän kasvattaja, huoltajat sekä lapsi ikä- ja kehitystasonsa mukaisella tavalla.

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³⁷. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³⁸. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³⁹. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹⁴⁰. Päätös on aina perusteltava¹⁴¹. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹⁴².

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta

¹³⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³⁸ Hallintolaki 34 §

¹³⁹ HE 148/2021 vp, s. 35

¹⁴⁰ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹⁴¹ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁴² HE 148/2021 vp, s. 36

- tukipalveluista¹⁴³.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁴⁴.

Varhaiskasvatustilain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹⁴⁵. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹⁴⁶

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveystalvivaluista, kuten lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

Salla
In the middle of nowhere

Sallassa hallintopäätöksen tehostetusta tai erityisestä tuesta sekä niihin sisältyvistä tukipalveluista tai erillisistä tukipalveluista tekee kunnan sivistysjohtaja varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja varhaiskasvatustalvivaluiden johtajan esityksestä. Mikäli monialaisessa tiimissä tukea arvioidessa katsotaan, että tuen tarve ei vastaa enää tehostetun tai erityisen tuen antamista, tekee sivistysjohtaja hallintopäätöksen tuen lopettamisesta.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

¹⁴³ HE 148/2021 vp, s. 34

¹⁴⁴ Varhaiskasvatustalvi 15 c ja e §

¹⁴⁵ Varhaiskasvatustalvi 15 e §

¹⁴⁶ HE 148/2021 vp, s. 30

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

Salla
In the middle of nowhere

Sallan kunnan varhaiskasvatuksessa ei järjestetä vaihtoehtoiseen tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁴⁷ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴⁸. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴⁹. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁵⁰. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁵¹.

¹⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁹ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

¹⁵⁰ Varhaiskasvatuslaki 24 §

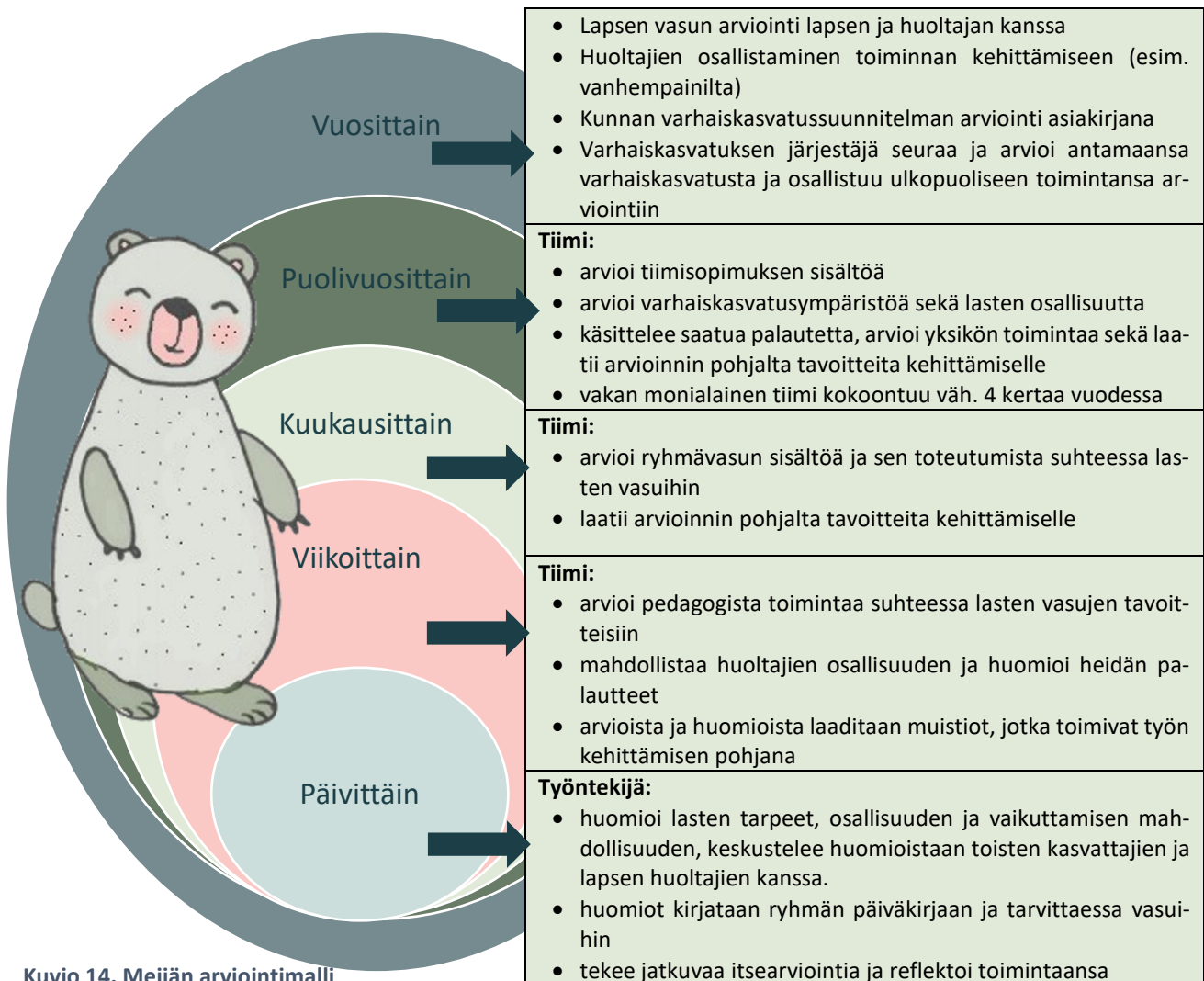
¹⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 20 §

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteuttaminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

Kuvio 14. Meijän arviointimalli

Meijän pedagogiikkaa kohti Sallassa -hanke

Sallan varhaiskasvatuksen ihan ensimmäinen hanke alkoi huhtikuussa 2021. Hankkeen tarkoituksena on ollut kehittää paikallista meijän pedagogiikkaa ja siihen liittyen toimintakulttuuria, vastuullisuutta, digitaalisuutta ja oppimisympäristöjä. Hanke on Opetushallituksen Innovatiivisten oppimisympäristöjen edistäminen varhaiskasvatuksessa rahoitukseen sisältyvä hanke. Paikallisesti hankkeemme nimi on Meijän pedagogiikkaa kohti Sallassa. Hankkeesta tiedotettiin huoltajia Daisy-viestin kautta sekä esim. erilaisilla osallistamisen tiedotteilla varhaiskasvatuksen tiloissa. Lisäksi hanke oli esillä Salla-päivän toritapahtumassa 19.7.2021. Meijän pedagogiikan kestävästä kehityksen suunnittelusta ja toteuttamisesta kerrottiin myös Koto-Salla -lehdessä, numerossa 3/2021.

Hankkeen tavoitteita oli monta ja ne olivat sisällöltään aika laajojakin. Hankkeen tavoitteet: 1. toimintakulttuurin edistävän toiminnan kehittäminen, 2. arvoperustan konkretisointi yhteisöllisenä prosessina, 3. vastuullisuus kestävästä kehityksestä, 4. tiedolla johtaminen ja yksilöllisen tuen kehittäminen sekä 5. digitaalisten oppimisympäristöjen kehittämisen pedagogisesti perustellusti ja omien digitaalisten portfolioiden kokoaminen.

Hanke aloitettiin yhteisillä kokoontumisilloilla, joissa tutustuttiin herkkujen parissa ja leikittiin ryhmäytymisleikkejä. Tämän jälkeen pedatiimissa aloitettiin tutustuminen erilaisiin oppimisympäristöihin katsomalla valokuvia ja video erilaisista leikkimaailmoista. Seuraavaksi tavoitteena oli tuoda liikuntavälineitä ryhmiin ja se yhdistettiin lasten toiveleikkiin. Lasten kanssa katsottiin myös valokuvia erilaisista leikeistä ja sieltä nousi innostuksen kohteeksi palopelastajaleikki. Lasten kanssa mietittiin, mitä tarvikkeita tarvitaan ja taruttiin tuumasta toimeen. Haettiin liikuntavälineitä, joista tehtiin rata tulipalopaikalle ja leikattiin liimapaperista liekkejä tulipalon merkiksi. Hyppynaruilla sammutettiin tulipaloja. Tässä kohtaa kävi kuitenkin ilmi, että oppimisympäristöjen rakentaminen lasten kanssa ja lasten mielenkiinnon kohteista käsin oli melko vieras asia kasvattajille. Yhteisten keskusteluiden pohjalta teimme päätöksen muuttaa hankkeen suuntaa ja meidän oli alettava perehtyä tarkemmin siihen, mitä valtakunnallinen vasu ja uusin tutkittu tieto sanoo tämän päivän varhaiskasvatuksesta ja oppimiskäytännöistä, mitä tarkoittaa lapsilähtöisyys ja osallisuus, sensitiivinen kohtaaminen, positiivinen pedagogiikka, leikin itseisarvo ja aikuisjohtoinen toiminta. Rakensimme aikataulun siten, että aluksi käydään paljon yhteisiä pedagogisia keskusteluja ja syvennytään ns. faktatietoon, jonka jälkeen kevätkaudella aloimme vahvemmin harjoitella ja toteuttaa asioita käytännössä.

Suunniteltiin koko talon yhteinen iltatiimi, jossa oli yhteistä pohdintaa ja tiimitehtäviä uudesta vasusta, lapsilähtöisyydestä ja säännöistä sekä sallivuudesta. Tämän jälkeen alettiin pitää pedatiimi, joka toinen viikko ja opetiimi joka viikko ja niissä perehdyttiin vasun mukanaan tuomiin muutoksiin, pedagogisiin asioihin, jotka varhaiskasvatuksessa tulee huomioida ja toteutua. Pedatiimeissa käsiteltiin myös vastuullisuutta ja kestävästä kehityksestä. Tutustuttiin erilaisiin materiaaleihin ja pohdittiin meijän pedagogiikkaan sopivia kestävästä kehityksen tavoitteita soveltaen niitä sopiviksi myös Sallan kunnan ja matkailun vastuullisuuden tavoitteisiin. Näiden pohjalta loimme yhteisen kestävästä kehityksen vuosikellon, jota ryhmät toteuttavat lasten taitotasot huomioiden.

Digitaalisuuden tukemiseksi on hankkeen aikana pidetty mm. tabletti työpaja, jossa on harjoiteltu esim. sovelluksen lataamista ja asentamista sekä animaation tekemistä lelujen avulla ja QR-koodien avulla tehtävän selvittämistä. Lisäksi hankkeessa koostettiin vasun oppimisen alueiden ja lasten iän mukaisesti sovellusluettelot ryhmiin, jotta älylaitteiden hyödyntäminen pedagogisesti vahvistuisi. Digitaalisten portfolioiden kokoamiseen asti emme vielä päässeet, emme löytäneet vielä sopivaa järjestelmää ja portfoliojen kokoaminen kasvunkansionakaan ei ollut vielä tuttu. Tämän vuoksi pääsimme, että toimintakulttuurin kehittäminen, leikki ja oppimisympäristöt ovat ensisijaisia haltuun otettavia asioita ja myöhemmin yksikössä aletaan rakentaa portfolioiden tekemisen kulttuuria. Sen sijaan pedagogisen dokumentoinnin tueksi jokaisessa ryhmässä otettiin käyttöön uudet "vasuseinät", joille alettiin koostaa arjen tekemisiä va-

lokuvin ja sanoin.

Keväällä 2022 hankkeesta alettiin pureutua syvemmin leikin ja oppimisympäristöjen maailmaan. Muutimme hankesuunnitelmaa Opetushallituksen luvalla ja jätimme pois tablettihankinnat, koska tärkeämpää oli saada vasun mukainen

toiminta arkeen, joten aloimme rakentaa oppimisympäristöjä, teimme siihen liittyen jotain hankintoja ja pyysimme tu-
eksemme Hannelandian, joka on oppimisympäristökouluttaja. Pohdimme tässä kohtaa edelleen vasun sisältöä sekä vel-
voittavuutta, jonka lisäksi aloimme yhdessä muodostaa ryhmiin uusia oppimisympäristöjä, leikkitarjoumia. Tästä ker-
romme lisää kappaleessa 3.2 varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.

Leikin ja projektityön sekä oppimisympäristöjen muokkaamisen tukemiseksi aloi-
timme koko talon yhteisen Karhu ja Kettu tarinaan pohjautuvan leikkiprojektin.
Projekti aloitettiin muutaman kasvattajan, projektikoordinaattorin sekä johtajan
työstämällä mininäytelmällä. Projektia varten työstettiin yhdessä erilaisia pedagogisia leikkisalukkuja, jotka tukevat
pedagogista toimintaa toimintaan virittämisen, leikin ja leikkimaailman rakentamisen kautta.

Karhu ja Kettu- projektissa oli mahdollista hyödyntää myös digitaalisuutta
Karhu ja Kettu sovelluksen avulla, jossa voi opetella lisäksi saamen kieltä. Karhun ja Ketun matka
ottaa myös kantaa ilmastonmuutokseen ja tätä kautta päästiin pohtimaan vastuullisuutta kestä-
västä kehityksestä.

Tiedolla johtamisen tueksi on laadittu varhaiskasvatuksen työntekijöille jokaisen omaan
työsähköpostiin linkittyvä ”vakan tiedotus” pilvitalennus, johon on koottu kaikki hanke-
keessa tuotettu materiaali sähköisenä, muistiot sekä lisäksi muita vakan tärkeitä asioita.
Hankkeessa tuotetut muistiot ja tietopaketit on kaikki koottu myös paperiversioina toimis-
toon hankekansioon. Yksilöllisen tuen kehittämiseen liittyen ehdittiin käydä lapsen tuen
polkua ja tuen menetelmiä jonkin verran opetiimeissä lävitse ja kehitteillä on yleisen tuen
valikoksi Kurtti-Karhun pesä, mutta sen työstö jatkuu tulevana kautena arjen tohinan
ohessa.

Hankkeen loppusuoralla pi-
dimme kevätjuhlanäyttelyn, johon oli koostettu lasten tuotoksia kuluneen vuoden ajalta liit-
tyen meidän pedagogiikan arvo-
perustaan. Näyttelyssä oli mm.
valokuvia arjesta, askarteluja,
lasten videoita, haastatteluja va-
kan arvoista yms. Lisäksi näytte-
lyyn koostettiin leikkimaailmat, joita on oppimisympäristöjen rakentami-
sessa harjoiteltu.

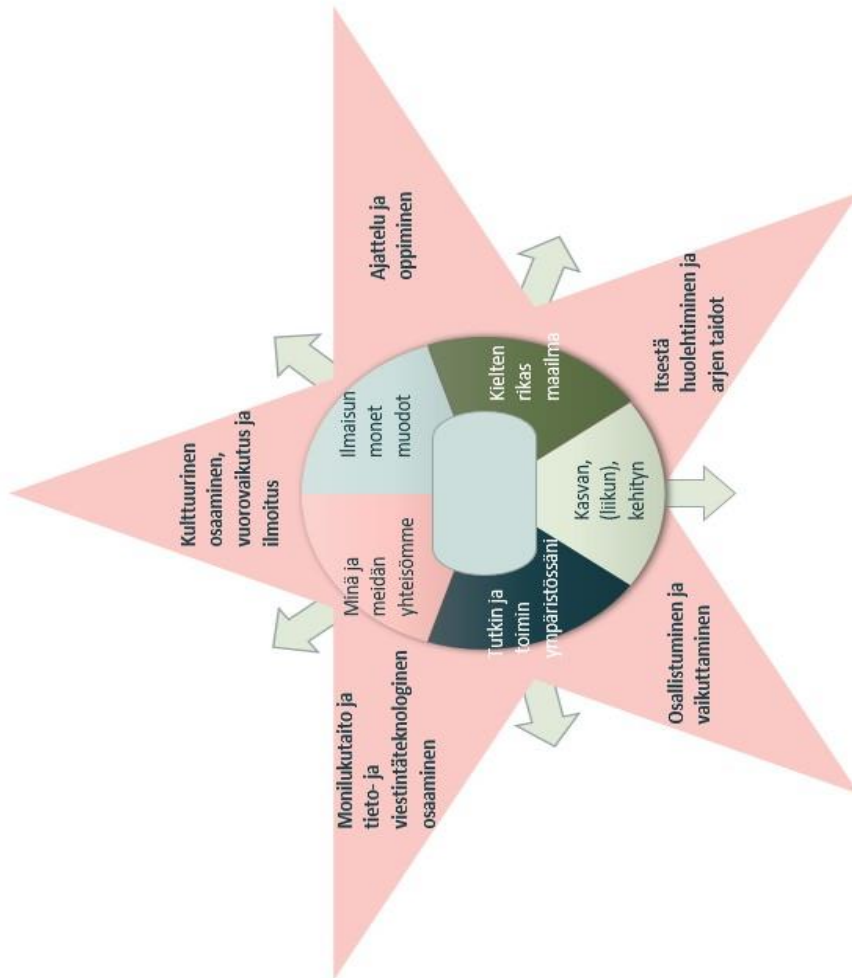

Hankkeessa on ollut monta erittäin laajaakin tavoitetta, jotka hanke on polkaissut nyt Sallan
varhaiskasvatuksessa käyntiin. Matkaa toki täytyy jatkaa vielä yksikössämme, sillä onhan
muutos varhaiskasvatuksessa pysyvä tekijä ja siihen asennoituminen vaatii usein myös oman
ajattelun muutosta. Hankkeen ja vasun tuomien muutosten osalta on käyty yhteisiä keskust-
teluja muutosvastarinnaista sekä muutoksen tuo-
mista mahdollisuuksista ja tunteista. Käsitteistöä
esimerkiksi lapsilähtöinen, mutta aikuisjohtoinen
toiminta on ollut hankkeen haasteista suurin ja tämä
on pohdituttanut myös huoltajia. Aiemmin on ollut
erilainen oppimiskäsitys ja sen vuoksi on totuttu toi-
mimaan toisin ja nyt muutoksen sisäistäminen vaatii aikaa. Olemme kuitenkin
kevään 2022 aikana saaneet upeasti askelia eteenpäin, kohti vasun velvoitta-
vuutta ja uudistettua meidän pedagogiikkaa, kuten oheisista kuvista näkyy.

Liitteet

Liite 1. Meijän projektityöskentelyn tähtilomake

Arviointi

- Oppivan yhteisön arviointi = kasvattajat ja lapset arvioivat yhdessä

Toteutettu projekti:

Lasten palaute (miten toteutettu? esim.: keskustelu, peukut, hymiöt, kuvatuki...)

Kasvattajien palaute:

Onnistuimme:

Kehitämme:

Näin teimme projektin näkyväksi huoltajille:

Liite 3. Meijän talon tarina

Ryhmien aamupala-, lounas- ja välipala-ajat tähän

Tauko: jokaisen tulee sisällyttää päivään vähintään yksi 10 minuutin tauko, mikäli ryhmän tilanne sallii, saa käydä myös aamukahvilla tai hakea kahvin ryhmään ☺

Tiimit (ryhmien tiimit, kahvitimi/**pedagogi** ja opetimi) pidetään joka viikko, ellei toisin mainita.

Kaikki siirtymät porrastetusti ja pienryhmissä.

Esim. ruokailu, pukeminen → Aikunien istuu alas ja rauhoittaa tilan, lapsi tulee luokse, kohtaaminen, kuulumisten kysyminen, laulu, **lopputele**, jne. tilanteessa.

Ennakointi siirtymiin, kerätään yhdessä leikit valmiisiin **työtyötyötyö**. Joka ryhmällä perjantaisin siivouspäivä. Leikki voi kulkeutua toiseen leikkiin saman leikin jatkueessa.

Aikaikkuna 1

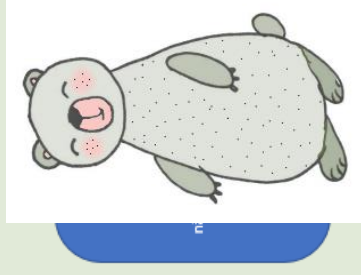
Aamu lähtee kohtaamisesta: katsotaan silmiin, tervehditään, kokoonnutaan Hippiisiin, josta joustavasti, leikin luonnollisesti loppuessa siirrytään keskikerroksen muihin tiloihin aamupalan saakka

Perjantaisin opetimi klo 7-8

Aamuruuha kaikissa ryhmissä: tila, joka luo rauhaa, johon saa tulla **köllöttää**, lukemaan kirjoja jne. tila, jossa rauhassa kohdataan

- Essi tai vastaava ope: ruokailutiedot keittiölle & **w-paljoit**, lapsi-kasvatustalut
- **Poissaoloilanteissa** **työtyötyötyö** huolehdi, että suhdeluvut täsmäävät

Aikaikkuna 2

Aamupalan jälkeen jokaisella ryhmällä sisällä oma

AAMUNUOTIO: yhteinen, tasavertainen, osallistava, ilmaisullinen, kehollinen, kohtaava kokoontuminen, josta jakaudutaan joustaviin ryhmittyihin

-Rauhallinen ruokailuhetki
- Kaikki kerralla tarjolla, lapsi päättää itse missä kohtaa mitään syö
- Voi, leipä, maito, vesi jne. pöydässä → lapsi ottaa itse
-Lapsi annostelee ruuan itse/avustettuna

Aikaikkuna 3

Iltapäivä kulljetukset: Työntöhyypät ja Korttaraiset sopivat

Lounas

- Pienryhmissä porrastetusti välipalalle
-Kaikki eskarit ulos välipalalta, ottavat vastaan muiden ryhmien lapsia

- Ennakointi, leikkien kerääminen ajoissa ja **työtyötyötyö**
-Ryhmän viimeinen työntekijä tarkistaa, että ryhmän tilat loppuun. Kaikki sanotaan kiitos päivästä ja **työtyö**

Aikaikkuna 4

Hippien puhelin auki, muut suljetaan klo 16 ja vietään Hippien pukeutumistilan viereisen aikuisten **puukäär** ikkunalaudalle

Välipala

Kun kaikki lapset ulkona, iltavuoro tsekkaa lataamon yms.

Ryhmät kirjaavat kuulumisiltaan iltavuorolle, mutta lapsi itse kertoo päivästä, kasvattaja tukee. **Positiivinen palaute ja pedagogikka**. Mikäli päivän aikana ollut ristiriitailanteita, selvitetään ne päivän aikana ja huoltajan kanssa voidaan kerrata, esim. että on harjoitettu ihmisenä kasvamista ja tilanne on käsitelty loppuun. Kaikki sanotaan kiitos päivästä ja **työtyö**

Aamukulljetukset: Työntöhyypät ja Korttaraiset sopivat

Kiitos, kun luit vasumme. Tervetuloa Sallan varhaiskasvatukseen!

Valokuvat ja maskotit: Katja Roininen

